ABC Amber Palm Converter, http://www.processtext.com/abcpalm.html

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\N\Nietzsche Friedrich\Nietzsche, Fridrich - Duševní aristokratismus.pdb

PDB Name: Nietzsche, Fridrich - Duševn...
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 30.9.1937
Modification Date: 30.9.1937
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Friedrich Nietzsche
Duševní aristokratismus
Nakladatelství Votobia Olomouc, 1993

ÚVOD

Friedrich Nietzsche (1844-1900) je jedním z nejmocnějších a nejsvéráznějších, nejoriginálnějších myslitelů devatenáctého století. Jeho originalita se jeví v tom, že nalezl odvahu skoncovati se starými, zděděnými a věčně tradovanými filosofickými pojmy a spekulacemi, a vytvořil si filosofii svou, vlastní a jedinou, která mocně zasáhla do evropského, zejména německého myšlení koncem minulého a počátkem nynějšího století. Síla jeho učení se projevila i v tom, že - úděl málokterého filosofa - jeho myšlenky nezůstaly na papíře a nestaly se kořistí molů v zaprášených knihovnách, nýbrž přešly docela v životní praxi. Je to zejména jeho učení o "nadčlověku", produktu budoucnosti, které došlo svého skutečného výrazu a projevu - ovšem až dlouho po jeho smrti - v politické praxi německého národa. "Nadčlověkem" se zabývají dvě Nietzscheovy knihy: "Tak pravil Zarathustra" (Also sprach Zarathustra), kde je tato idea vyslovena mohutnou básnickou formou, a dále pak charakteristická kniha "Vůle k moci" (Der Wille zur Macht), z níž jsou vybrány následující kapitoly, kde Nietzsche rýsuje svou originální aforistickou formou obraz budoucího člověka, silného duší a duchem, opro-
štěného ode všech zbytků starých a obecně uznávaných hodnot, které si přemění, "přehodnotí", pro své účely, cíle a úkoly, člověka, který bude představovat nový aristokratismus, aristokratismus duše, ducha a hlavně vůle.
Není snadné čísti Nietzscheho a ještě nesnadnější je překládat ho. Vyjadřuje se často aforisticky, v hybridních větách bez určitých sloves, většinou, jenom infinitivy, nedokončenými větami, zámlkami, vsuvkami, otázkami - překladatel tu stojí pak před úkolem, má-li překládat věrně a zachovávat Nietzschovy stylistické zvláštnosti, či překládat smysl a oněch svérázností nedbat. Pokusil jsem se o kompromis, nechci rozhodovat, zdali se mi podařil. A nakonec ještě poznámku. Tento svazeček je překladem čtvrté knihy zmíněného díla "Vůle k moci", a to kapitoly první, druhé a třetí.
Dr. Vítězslav Tichý

I. VZNEŠENÝ ČLOVĚK

Typ: pravá dobrota, vznešenost, velikost duše, z bohatosti - která nedává, aby brala - která se tím nechce povyšovat, že je dobrá; - rozmařilost jako typ pravé dobroty, bohatství osobnosti jako předpoklad.
Aristokratismus. Ideály stádných zvířat - které nyní vrcholí jakožto nejvyšší hodnocení společnosti: pokus, dodati jí kosmické, ba metafysické hodnoty. Proti nim hájím

aristokratismus. Ta společnost, která v sobě uchovává onen zřetel a delikátnost k svobodě, musí se pociťovat jako výjimka a musí proti sobě míti moc, od níž se odráží, k níž je nepřátelská a na niž se dívá s patra.
Čím více práva se vzdávám a stavím se na roveň s jinými, tím více se dostávám pod panství nejprůměrnějších, konečně pak nejpočetnějších. Podmínka, kterou má v sobě aristokratická společnost, aby mezi svými členy udržela vysoký stupeň svobody, je krajní napětí, které vzniká z existence protikladného pudu u všech členů: vůle k vládě.
Chcete-li odstraniti silné protiklady a hodnostní rozdíly, pak odstraníte také silnou lásku, hrdé smýšlení, cit sama sebe.
K skutečné psychologii svobodné a rovné společnosti: - Čeho ubývá?
Vůle k vlastní odpovědnosti, známka úpadku autonomie; branné zdatnosti; v oblasti duševní: síly poroučeti; pocitu úcty, podřízenosti, umění mlčeti; velké vášně, velkého úkolu, tragedie, veselí.
Jak se aristokratický svět stále víc smršťuje a sám zeslabuje! Svými vznešenými popudy zahazuje své výsady a pro svou zjemnělou překultivovanost se zajímá o lid, o slabé, chudé, o poesii malého člověka atd.
Jest vznešená a nebezpečná nedbalost, která poskytuje hluboký závěr a pohled: nedbalost duše příliš jisté a příliš bohaté, která se nikdy nesnažila získat přátele, nýbrž zná jenom pohostinství, pohostinství pěstuje a pěstovat umí. Má srdce i dům otevřený pro každého, kdo chce vstoupit, ať to jsou žebráci, či mrzáci, či králové. To je ta pravá družnost: kdo ji má, má sto "přátel", ale pravděpodobně žádného přítele.
Poučka mhden agan se obrací k lidem s překypující silou - ne k prostředním. egfrateia a asfhsiz je jenom stupněm velikosti: výše stojí "zlatá příroda".
"Máš povinnost" - bezpodmínečná poslušnost u stoiků, v křesťanských řádech a u Arabů, v Kantově filosofii (je lhostejno, zdali je to pojem vyšší).
Výše nežli "máš povinnost" je "já chci" (heroové); výše nežli "já chci" je "já jsem" (řečtí bohové).
Barbarští bozi nevyjadřují nic z radosti z míry - nejsou ani prostí, ani lehcí, ani nemají míry.
Smysl našich zahrad a paláců (a také smysl vší touhy po bohatství) je: odstranit s očí všechen nepořádek a nízkost a vybudovat duševnímu šlechtictví domov.
Většina lidí se ovšem domnívá, že se z nich stanou vyšší povahy, když na ně zapůsobí ony krásné, klidné věci: proto ten hon do Italie, cesty atd., všechno čtení a chození do divadel. Chtějí se dát zformovat - to je smysl jejich kulturní práce! Ale silní, mocní chtějí formovat a nechtějí mít kolem sebe nic cizího!
Tak chodí lidé také do mohutné přírody, ne aby našli sebe, nýbrž aby se v ní ztratili a na sebe zapomněli. Býti "mimo sebe", to je přání všech slabých a sebou nespokojených.
Šlechtictví je jenom rodové, jenom rasové. (Nemluvím zde o slovíčku "z" ani o gothaiském kalendáři: poznámka pro osly.)

CO JE VZNEŠENÉ
Péče o zevnějšek, pokud tato péče ohraničuje, udržuje ve vzdálenosti a chrání před záměnou.
Frivolní nádech v slovech, v šatu a chování, jímž se chrání stoická tvrdost a sebeovládání
před každou neskromnou zvědavostí.
Pomalé gesto i pomalý pohled. Není příliš mnoho hodnotných věcí: a ty samy přicházejí a chtějí k tomu, kdo má hodnotu. Obdivujeme se těžko.
Snášet chudobu a nedostatek, také nemoc.
Vyhýbat se malým poctám a nedůvěřovat každému, kdo snadno chválí.

Ale rozumět - Balzac, tento typický ctižádostivec, to prozradil - comprendre c'est égaler.
Naše pochybnost o sdělitelnosti srdce jde do hloubky; osamění nikoli zvolené, nýbrž dané!
Přesvědčení, že máme povinnosti jen k sobě rovným, a vůči ostatním se chováme podle svého uznání: že můžeme jenom inter pares doufati v spravedlnost (bohužel ještě dlouho na ni nemůžeme spoléhat).
Ironie proti "nadaným", víra v rodové šlechtictví i v oblasti mravní.
Cítit se vždy tím, kdo pocty rozdává: naproti tomu se nenajde často někdo, kdo by jej ctil.
Stále přestrojen: čím vyšší stupeň člověk zaujímá, tím více je mu zapotřebí inkognita. Bůh, kdyby nějaký byl, by se měl už ze slušnosti ukazovati ve světě jako člověk.
Schopnost otia, klidu, bezpodmínečného přesvědčení, že řemeslo v každém smyslu sice nehanobí, ale jistě znešlechťuje. Ne "píle" v občanském smyslu, jakkoliv ji umíme vysoko cenit a uplatňovat, nebo jako ti nenasytně kdákající umělci, kteří to dělají jako slepice: kdákají a snášejí vejce a zase kdákají.
Chráníme umělce a básníky a jakékoliv mistry: avšak jen jako bytosti vyššího druhu, jako ty, kteří něco umějí; s pouhými "produktivními lidmi" se nezaměňujeme.
Radost z forem; ochrana všeho formálního, přesvědčení, že zdvořilost je jedna z velkých ctností; nedůvěra ke všem druhům volnosti, počítaje v to všechnu svobodu tisku a myšlení, neboť v nich se duch stává pohodlným a klackovitým a natahuje si líně údy.
Záliba v ženách, jakožto bytostech snad menších, ale jemnějších a lehčích. Jaké štěstí, setkávati se s bytostmi, které mají v hlavě stále tanec a pošetilosti a ozdoby! Byly potěšením všech napjatých a hlubokých mužských duší, jejichž život je zatížen velkou odpovědností.
Záliba v knížatech a kněžích, poněvadž alespoň symbolicky a celkem dokonce skutečně udržují víru v rozdílnost lidských hodnot i v ocenění minulosti.
Umět mlčet - ale o tom ani slova před posluchači.
Snášet dlouhá nepřátelství: nedostatek lehké smířlivosti.
Odpor k demagogii, k "poučování", k "bodrosti", k luzovité důvěrnosti.
Sbírat drahocenné věci, potřeby vznešené a vyběravé duše; nemíti nic s společně s jinými. Míti své knihy, své krajiny.
Vzpíráme se proti špatným i dobrým zkušenostem a nezevšeobecňujeme tak hned. Jednotlivý případ: jak jsme ironičtí proti jednotlivému případu, je-li tak nevkusný, že se tváří jako pravidlo!
Milujeme naivnost a naivní lidi, ale jako diváky a vyšší bytosti; Fausta shledáváme stejně naivního jako jeho Markétku.
Dobráky ceníme málo, jakožto zvířata stádná: víme, jak se často mezi nejhoršími, nejzlomyslnějšími, nejtvrdšími lidmi skrývá neocenitelná zlatá kapka dobroty, která převyšuje všechno pouhé dobráctví mléčných duší.
Nedomníváme se, člověk našeho druhu se vyvrací svými neřestmi, ani svými pošetilostmi. Víme, že se dáme těžko poznat a že máme všechny důvody, klásti si pra-důvody.

Co je vznešené
Že se máme stále representovati. Že hledáme polohy, kde je stále zapotřebí gest. Že přenecháme štěstí většině: štěstí jakožto mír duše, ctnost, pohodlí, anglicko-andělské kramářství r la Spencer. Že instinktivně hledáme pro sebe těžkou odpovědnost. Že si všude umíme udělati nepřátele, v nejhorším případě sami ze sebe. Že odmlouváme většině ne slovy, nýbrž činy.
Ctnost (na př. pravdivost) jakožto náš vznešený a nebezpečný

přepych; nemusíme odmítati nevýhody, které s sebou přináší.
Nechtít chválu: člověk dělá, co je mu užitečné nebo co mu činí potěšení nebo co dělat musí.
Co je cudnost u muže? Že jeho pohlavní vkus zůstal vznešený; že in eroticis nechce ani nic brutálního, ani chorobného, ani chytrého.
"Pojem cti": spočívající na víře v "dobrou společnost", v rytířské vlastnosti, v závazek, neustále se representovati.
V podstatě: že člověk nebere svůj život vážně; že bezpodmínečně dbá nejuhlazenějších způsobů se strany všech, s nimiž se stýká (alespoň pokud nepatří k "nám"); že člověk není ani důvěrný, ani dobrotivý, ani veselý, ani skromný, leda inter pares; mezi svými; že se stále representuje.
Že nasazujeme svůj život, své zdraví, svou čest, to je následek bujnosti a překypující, rozmařilé vůle: nikoliv z lásky k bližnímu, nýbrž poněvadž každé velké nebezpečí vyzývá naši zvědavost se zřetelem k míře naší síly, naší odvahy.
"Orlové napadají přímo". - Vznešenost duše se pozná v neposlední řadě po nádherné a hrdé hlouposti, s níž útočí - "přímo".
Válku slabošskému pojímání vznešenosti! Kvantum brutálnosti se už nedá slevit: tak málo, jako sousedství k zločinu. Také "spokojenost se sebou samým" v tom není; člověk musí být sám k sobě dobrodružný, pokoušející, kazivý. Ani slova o felčarství krasoduchů. Chci prorazit cestu robustnějšímu ideálu.
"Ráj je v stínu mečů" - také symbol a slovo, po němž se poznávají a prozrazují duše vznešeného a bojovného původu.

DVĚ CESTY
Přijde doba, kdy bude mít člověk k svým službám nadbytek síly: věda slídí po tom, jak přivodit toto otroctví přírody.
Pak bude mít člověk poklid: aby se sám vytvořil, v něco nového, vyššího. Nová aristokracie. Pak se přežije množství ctností, které byly nyní existenčními podmínkami. Člověk nebude mít zapotřebí leckterých vlastností, a proto jich pozbude. Nemáme už zapotřebí ctností, proto je ztratíme - jak morálku. "Jedno je potřebí", o spáse duše, tak i nesmrtelnosti: byly to prostředky, umožnit člověku ohromnou sebekázeň, a to afektem ohromné bázně.
Ty různé druhy nouze, jejichž kázní je zformován člověk: nouze učí pracovat, myslit, ovládat se.
Fysiologická očista a posila. Nová aristokracie potřebuje jedné protivy, proti níž bojuje: musí míti strašnou průbojnost, aby se udržela.
Dvě budoucnosti lidstva: 1. důsledek prostřednosti; 2. vědomé odlišení, tvoření sebe.
Nauka, která tvoří propast: udržuje nejvyšší a nejnižší druh - ničí prostřední.
Dosavadní aristokraté, duchovní i světští, nedokazují nic proti nutnosti nové aristokracie.

PÁNI SVĚTA
Stále se nám naskytá jedna otázka, svůdná a zlá; budiž položena těm, kteří mají právo na takovéto pozoruhodné otázky, nejsilnějším duším dneška, které se umějí také nejlépe ovládat:
Nebylo by na čase, čím více se teď v Evropě vyvíjí typus "stádného zvířete", učiniti pokus se zásadním uměleckým a vědomým pěstěním typu opačného a jeho ctností? A nebylo by to pro demokratické hnutí samo jistým druhem cíle, vykoupení a ospravedlnění, kdyby přišel někdo, kdo by jich užíval - tím, že by se konečně k jejich novému a sublimnímu výtvoru otroctví (tím se evropská demokracie nakonec stane) našel onen vyšší druh panských a císařských duchů, jenž by se naň postavil, držel se ho, pozvedl se jím? K novým, dotud neznámým vlastním výhledům? K vlastním úlohám?

Pohled na nynějšího Evropana mi skytá mnoho nadějí. Tvoří se tu smělá, vládnoucí rasa na širokém, neobyčejně inteligentním stádném davu. Je jasné, že hnutí k vytvoření tohoto davu nejsou už sama v popředí. Tytéž podmínky, které popohánějí vývoj davového zvířete, popohánějí také vývoj vůdčího zvířete. Neodvratně, zvolna, strašně jako osud se blíží velký úkol a otázka: Jak má být spravován svět jako celek? A jak má být vychováván a pěstěn "člověk" jako celek, ne už národ nebo rasa? Zákonodárné morálky jsou hlavním prostředkem, jimiž můžeme z člověka udělat, co se jen tvůrčí a hluboké vůli líbí; ovšem s podmínkou, že taková umělecká vůle nejvyššího stupně má ve svých rukou moc a že může svou tvůrčí vůli prosazovat po delší dobu ve formě zákonodárství, náboženství a mravů. Po takových lidech velkého tvoření, po vlastních velkých lidech, jak já jim rozumím, budeme se dnes a pravděpodobně ještě dlouho marně ohlížet: není jich; až konečně budeme muset - po mnoha zklamáních - začít chápat, proč jich není a že jejich vzniku a vývoji pro dnešní dobu i na dlouho nepřekáží nic jiného, než to, čemu se teď v Evropě říká jednoduše "morálka"; jako by nebyla jiná nebo nesměla jiná být, než ona shora zmíněná morálka stádných zvířat, která se všemi silami pachtí po všeobecném štěstí v Evropě jako po zeleném pastvisku, totiž po jistotě, bezpečnosti, pohodlí, snadném životě a konečně, "jde-li všechno dobře", doufá, že se obejde beze všech pastýřů a náčelnických beranů. Její poučky, nejčastěji kázané, jsou "rovnost práv" a "soucit k všemu trpícímu" - utrpení samo je jimi pokládáno za něco, co se musí prostě odstranit. Že takové "ideje" mohou být stále ještě moderní, to poskytuje špatný pojem modernity. Kdo však důkladně přemýšlel o tom, kde a jak rostlina-člověk vyrostla nejmohutněji, musí se domnívat, že se to stalo za opačných podmínek. Že nebezpečí jeho postavení musí ohromně vyrůst, že se jeho vynalézavost a síla přetvářky musí probojovávat pod dlouhým tlakem a nutností, že se musí jeho vůle k životu stupňovat až k neomeze-né vůli k moci a nadvládě, a že nebezpečí, tvrdosti, násilnosti, nebezpečí na ulici jako v srdci, nerovnosti práv, skrývání, stoicismu, pokušitelství, čertovství všeho druhu, zkrátka protikladů všeho, po čem touží stádo, je zapotřebí k zvýšení typu člověka. Morálka s opačnými úmysly, která chce vypěstovat člověka do výše místo do pohodlí a prostřednosti, morálka s úmyslem vypěstovat vládnoucí kastu - budoucí pány země - ta se musí, aby mohla být určena, připnout na nynější mravní zákon a uvésti se jeho slovy a zdáním. Je pochopitelné, že k tomu bude zapotřebí vymyslet mnoho přechodných a klamavých prostředků, a poněvadž život jednoho člověka neznamená skoro nic ve srovnání s tak dlouhými úkoly a úmysly, bude nutno vypěstovat nový druh, v němž bude zaručeno téže vůli a témuž instinktu trvání po několik pokolení - nový druh a nová kasta pánů. To je tak jasné, jako dlouhé a ne-snadno vyslovitelné atakdále této myšlenky. Připravovat obrácení hodnot pro určitý silný druh lidí nejvyšší oduševnělosti a silné vůle a za tím účelem u nich pomalu a opatrně rozpoutávati množství instinktů držených na uzdě a zapíraných: kdo o tom přemýšlí, náleží k nám, svobodným duchům - ovšem k novějšímu druhu "svobodných duchů" než jsou dosavadní, neboť ti by si přáli asi pravý opak. Sem patří, jak se mi zdá, především evropští pesimisté, básníci a myslitelé vzbouřeného idealismu, pokud je jejich nespokojenost s veškerým bytím alespoň logicky nutí k nespokojenosti s dnešním člověkem; rovněž někteří nenasytně ctižádostiví umělci, kteří bez ostychu a bez podmínek bojují za zvláštní práva vyšších lidí a proti "stádnému zvířeti" a svůdnými prostředky umění uspávají u vybraných duchů všechny stádné instinkty a předpisy; za třetí všichni ti kritikové a historikové, kteří statečně pokračují v šťastně započatém objevování starého světa - to je dílo nového Kolumba, německého ducha. (Jsme stále ještě v začátcích tohoto dobývání). V starém

světě vládla totiž v skutečnosti jiná, panštější morálka než dnes; antický člověk byl pod výchovným kouzlem své morálky hlubší a silnější nežli člověk dnešní. Byl to doposud jediný "zdařilý člověk". Avšak pokušení, kterým působí starověk na zdařilé, t. j. na silné a podnikavé duše, je ještě dnes jedno z nejjemnějších a nejpůsobivějších ze všech protidemokratických a protikřesťanských, jako jím bylo už v době renesanční. Píši pro druh lidí, kteří ještě nejsou, pro "pány země". V Platonově Theagu stojí psáno:"Každý z nás by chtěl být pánem pokud možno všech lidí, nejraději bohem." Toto smýšlení se musí objevit znova. Angličané, Američané, Rusové - - - Pralesní vegetace "člověk" se objeví vždy, kde byl boj o moc veden nejdéle. Velcí lidé. Pralesní zvířata jsou Římané. Od nynějška nastanou příhodnější podmínky pro obsáhlejší útvary pánů, jakých ještě nebylo. A to není ještě to nejdůležitější; je umožněn vznik mezinárodních rodových svazů, které si vytknou za úkol vypěstovati rasu pánů, budoucí "pány země". Novou, ohromnou aristokracii, vybudovanou na nejtvrdších zákonech proti sobě samé, v níž bude dáno vůli filosofických násilníků a umělců-tyranů trvání po tisíciletí; vyšší druh lidí, kteří pro svou převahu vůle, vědění, bohatství a vlivu budou používat demokratické Evropy jako podajného a ohebného nástroje, aby osudy země dostali do svých rukou, aby jako umělci pracovali sami na "člověku". Dosti, přichází doba, kdy se budeme v politice přeškolovat.

VELKÝ ČLOVĚK

Obracím svou pozornost k tomu, na kterých bodech dějin vznikají velcí lidé. Význam dlouhých despotických morálek: napínají luk, nezlomí-li jej.

Velký člověk - člověk, kterého zbudovala a vymyslela příroda ve velkém slohu - co je to?

Za prvé: má ve všem svém konání dlouhou logiku, která se pro svou délku dá špatně přehlédnout a proto také zavádí schopnost rozprostříti svou vůli přes velké plochy svého života, pohrdat všemi nicotnostmi a zahodit je, i kdyby mezi nimi byly nejkrásnější, "nejbožštější" věci na světě.

Za druhé: je chladnější, tvrdší, nezastavuje se a nebojí se "mínění"; scházejí mu ctnosti, které souvisí s "úctou" a "být uctíván", vůbec všechno, co patří k "ctnosti stáda".Nemůže-li vésti, jde sám; pak se stává, že mručí na leccos, co mu překáží v cestě. Za třetí: nechce žádné "účastné" srdce, nýbrž sluhy, nástroje; ve styku s lidmi hledí stále k tomu, něco z nich udělat. Ví o sobě, že je nesdílný. Pokládá za nevkusné být důvěrný; obyčejně jím není, když jej jiní za důvěrného pokládají. Nemluví-li k sobě, má masku. Raději lže, než by mluvil pravdu, stojí to víc ducha a vůle. Je v něm osamocenost, nedostupná chvále a haně, vlastní zákonodárství, jež nemá už nad sebou instance.

Velký člověk je nutně skeptikem (čímž není řečeno, že by se jím musel zdát), předpokládaje, že velikost tvoří toto: něco velkého chtít a mít pro-
středky k tomu. Svoboda každého druhu přesvědčení patří k síle jeho vůle. To je v souhlase s oním "osvíceným despotismem", kterým působí každá velká vášeň. Taková bere intelekt do svých služeb; má odvahu i k prostředkům neposvátným; činí člověka neváhajícím, dopřává si přesvědčení, potřebuje jich, ale nepoddává se jim. Potřeba víry, něčeho rozhodného v ano nebo ne, je důkazem slabosti; všechna slabost je slabost vůle. Člověk víry, člověk věřící, je nutně člověk malý. Z toho plyne, že "svoboda ducha", t. j. nevěra jako instinkt je podmínkou velikosti.

Velký člověk cítí svou moc nad lidem, své dočasné splynutí s lidem nebo tisíciletím: - tomuto zvětšení pocitu sebe jako causa

a voluntas se špatně rozumí jakožto "altruismu". Nutí jej to po prostředcích sdílnosti. Všichni velcí lidé jsou v takových prostředcích vynalézaví. Chtějí se vstaviti do velkých obcí, chtějí dát mnohotvárnosti a nesrovnalosti jednu formu, dráždí je viděti chaos.
Neporozumění lásky. Je láska otrocká, která se poddává a rozdává, která se idealisuje a se klame - je láska božská, která pohrdá a miluje a milované přetváří a vyzvedá.
Získati jenom tu ohromnou energii velikosti, abychom pěstěním a na druhé straně ničením milionů nepodařených vytvořili budoucího člověka a nezahynuli bolem, který vyvoláme a jemuž nebylo dosud rovno! -
Revoluce, zmatek a bída národů je v mých úvahách menší proti bídě velkých jednotlivců v jejich vývoji. Ale nedejme se klamati: mnohé bědy všech těch malých netvoří dohromady ještě součet, kromě v citu mocných lidí. Mysliti na sebe v okamžiku velkého nebezpečí, z nevýhody mnoha jiných mít výhodu vlastní - to může být při vysokém stupni odklonu známkou velkého charakteru, který se stává pánem svých soucitných a spravedlivých citů.
Člověk v sobě - opak k zvířeti - vypěstoval množství protikladných pudů a impulsů. Pomocí této synthesy je pánem země. Morálky jsou výrazem lokálně omezených stupnic hodnot v tomto mnohotvárném světě pudů, takže člověk nehyne jejich protiklady. Tedy pud jako pán, jeho protipud oslabený, zjemnělý, jako impuls, který dává popud k činnosti hlavního pudu.
Nejvyšší člověk by měl největší množství pudů, a také relativně v největší síle, která se dá ještě snést. A vskutku: kde se rostlina-člověk ukazuje silným, najdeme instinkty mocně proti sobě působící, ale zkrocené (na př. Shakespeare).
Nemáme snad právo zahrnovat všechny velké lidi mezi zlé? V jednotlivostech se to nedá jasně ukázat. Často měli možnost mistrné schovávačky, takže brali na sebe vzezření a tvářnost velkých ctností. Často vážně a s vášnivou tvrdostí proti sobě uctívali ctnosti, ale z ukrutnosti - a to mýlí, díváme-li se z dálky. Někteří si rozuměli sami špatně; nezřídka žádá velký úkol velké vlastnosti, na př. spravedlnost. Hlavní věc je: největší mají snad také velké ctnosti, ale také jejich protivy. Myslím, že z protikladů a z jejich pocitu vzniká právě velký člověk, luk největšího napětí.
U velkého člověka jsou specifické vlastnosti života největší: bezpráví, lež, vykořisťování. Působil-li však převahou, pak nebyla jejich podstata pochopena a byla vykládána po dobrém. Typus Carlyle jako interpret.
Celkem vzato má každá věc takovou cenu, jakou za ni zaplatíme. To ovšem neplatí, vezmeme-li individuum samo o sobě. Velké schopnosti jednotlivce nejsou v žádném poměru k tomu, co sám pro ně udělal, obětoval a trpěl. Podíváme-li se však na dějiny jeho rodu, objevíme dějiny ohromného schránění a hromadění síly všemožným odříkáním, zápasy, prací, pronikáním. Protože velký člověk tolik stál a nikoliv, že tu je jako zázrak, jako dar nebes a "náhody", proto se stal velkým: "Dědičnost" - falešný pojem. Za to, čím kdo je, zaplatili jeho předkové.

NEBEZPEČÍ V SKROMNOSTI
Přizpůsobovati se příliš brzy úkolům, společnostem, dennímu a pracovnímu pořádku, kam nás uvede náhoda, v době, kdy jsme si neuvědomili jako zákon svou sílu, ani svůj cíl; s tím spojená předčasná jistota svědomí, blaženost, shodnost, tato předčasná skromnost, která se lichotivě vtírá citu jako odluka od vnitřního i vnějšího neklidu, zhýčkává a nebezpečně udržuje při zemi.
Naučit se uctívat po způsobu "sobě rovných", jako bychom my sami neměli míry a práva hodnocení, snaha, hodnotiti proti vnitřnímu hlasu vkusu, který je také svědomím, to vše se stává strašně jemným poutem.

Když nedojde ke konečné explosi s rozbitím všech pout lásky a morálky jedním rázem, pak takový duch zakrní, zmenší se, stane se zženštilým. Opak je dost špatný, ale pořád ještě lepší: trpět svým okolím, jeho chválou i hanou, být raněným a nemocným, ale neprozradit se, nedobrovolně a nedůvěřivě se bránit lásce svého okolí, učiti se mlčení, třeba tím, že se skrývá za řečí, tvořiti si koutky a nerozluštitelné samoty pro okamžiky oddechu, slz, sublimní útěchy - až máme nakonec dosti síly říci - "co je mi po vás?" a jdeme svou cestou.
Lidé, kteří jsou osudy, lidé, kteří nesou sebe a tím osudy, celý druh heroických nosičů břemen: jak rádi by si jednou odpočinuli od sebe samých! Jak touží po silném srdci a šíji, aby se aspoň na několik hodin zbavili toho, co je tíží! A jak touží nadarmo! Čekají, dívají se na vše, co kráčí kolem. Nikdo jim nevyjde vstříc ani s tisícinou utrpení a vášně, nikdo neuhodne, jak čekají. Konečně, konečně se naučí své první životní moudrosti - nečekat už. A pak i druhé: míti se k lidem, býti skromný, snášet kdekoho a kdeco, zkrátka snášet ještě o něco víc, než snášeli dosud.

NEJVYŠŠÍ ČLOVĚK JAKO ZÁKONODÁRCE BUDOUCNOSTI

Zákonodárce budoucnosti. - Když jsem se dlouho a nadarmo snažil spojiti se slovem "filosof" určitý pojem - neboť jsem našel mnoho protikladných znaků - poznal jsem konečně, že jsou dva rozdílné druhy filosofů:
1. takoví, kteří chtějí zjistit nějakou velkou skutečnost hodnocení (logicky nebo morálně);
2. takoví, kteří jsou zákonodárci takového hodnocení.
Ti první se chtějí zmocnit existujícího nebo bývalého světa, shrnujíce různotvárnost událostí do znaků a zkracujíce je; záleží jim na tom, učiniti dosavadní dění přehledným, aby se dalo o něm přemýšlet, pochopitelným - slouží lidské úloze, využíti vší minulosti k prospěchu budoucnosti.
Druzí však poroučejí; říkají: "Tak to má být!" Ti teprve určují "kam" a "proč", užitek, který je užitkem lidstva; používají předcházející práce vědeckých lidí a všechno vědění je jim prostředkem k tvoření. Tento druhý druh filosofů se vydaří zřídka; a opravdu je jejich postavení a nebezpečí ohromné! Kolikrát si úmyslně zavázali oči, aby nemuseli vidět ten úzký pruh, jenž je dělí od propasti a zřícení: na př. Plato, když si namlouval, že "dobro", jak je chtěl on, není dobro Platonovo, nýbrž "dobro samo o sobě", věčný poklad, který našel nějaký člověk jménem Plato na své cestě! V mnohem hrubší formě se objevuje tatáž vůle k slepotě u zakladatelů náboženství; jejich "máš povinnost" nesmí jejich uším zníti jako "já chci", - svůj úkol se odvažují zdolat jenom jako na rozkaz boží, jenom jako "vnuknutí" je jejich zákonodárství hodnot snesitelným břemenem, pod nímž se jejich svědomí neláme.
Jakmile ony dvě útěchy padly, Platonova i Mohamedova, a žádný myslitel si nemůže ulehčiti svědomí hypotesou nějakého "boha" nebo "věčných hodnot", nastává s novou a nebývalou hrůzou požadavek zákonodárce nových hodnot. Ti vyvolení, jímž vyvstává ponenáhlu tušení takové povinnosti, se budou pokoušet, zdali by jí ještě "v pravý čas" nějakým skokem neunikli jako největšímu nebezpečí; na příklad si budou namlouvat, že úkol je už rozřešen, nebo že se řešit nedá, nebo že nemají plecí pro takové břímě, nebo že jsou přetíženi jinými, bližšími úkoly, nebo že tato nová, vzdálená povinnost je svádění a pokoušení, odvádění od všech povinností, nemoc, druh bláznovství. Některému se vskutku podaří vyhnouti se: celými dějinami se táhnou stopy takových uhýbačů a jejich špatného svědomí. Většinou však nastala takovým mužům

osudu ona osvobozující hodina, ona podzimní hodina zrání, kdy museli, co ani "nechtěli" - a čin, kterého se předtím nejvíce báli, spadl jim lehce a bez jejich vůle se stromu, jako čin bez vůle, skoro jako dar.
Lidský obzor. Můžeme pokládat filosofy za takové, kteří vynakládají co nejvíce námahy, aby zkoušeli, jak vysoko se může člověk pozvednout; zvláště Platon: jak daleko sahá jeho síla. Ale to činí jako individua; větší snad byl instinkt Césarů, zakladatelů říší atd., kteří mysleli na to, jak daleko může být člověk ve vývoji a za "příznivých okolností" zahnán. Nepochopili však dobře, co jsou příznivé okolnosti. Velká otázka: kde vyrůstala rostlina-člověk nejnádherněji. K tomu je zapotřebí srovnávacího studia dějin.
Faktum, událost, má pro každou dobu a každý nový druh člověka novou výmluvnost. Historie říká stále nové pravdy.
Zůstat objektivním, tvrdým, pevným, přísným v prosazování nějaké myšlenky - to dokáží nejlépe ještě umělci. Když však někdo k tomu potřebuje lidí (jako učitelé, státníci atd.), pak se klid, chladnost a tvrdost brzy ztratí. U povah jako César nebo Napoleon můžeme něco tušit o "bezzájmové" práci na jejich mramoru, i kdyby bylo k tomu obětováno tolik lidí, jak jen možno. Na této dráze leží budoucnost nejvyšších lidí: nésti největší odpovědnost a nezhroutit se. Doposud bylo skoro vždy zapotřebí inspiračních záminek, aby se neztratila víra ve vlastní právo a ruku.
Proč se filosof zřídka vydaří. K jeho podmínkám patří vlastnosti, které obyčejně člověka ničí:
1. Ohromné množství vlastností, musí být zkratkou člověka, všech jeho vysokých i nízkých žádostí; nebezpečí protikladů, také hnusu ze sebe.
2. Musí být zvědav na nejrůznější strany: nebezpečí roztříštěnosti.
3. Musí být spravedliv v nejvyšším smyslu, ale také hluboký v lásce, nenávisti a nespravedlnosti.
4. Nesmí být jenom divákem, nýbrž zákonodárcem, soudcem i souzeným (pokud je zkratkou světa).
5. Krajně mnohostranný, a přece pevný a tvrdý. Ohebný.
Pravé královské povolání filosofa: prava corrigere, et recta corroborare, et sancta sublimare. (Podle výroku Alkuinova.)
Nový filosof může povstat jenom ze spojení s vládnoucí kastou jako její nejvyšší zduchovnění. Velká politika, vláda nad zemí zblízka; naprostý nedostatek principů pro to.
Zásada: nové hodnoty musí být teprve stvořeny - toho nezůstaneme ušetřeni. Filosof nám musí být zákonodárcem. Nové druhy. (Jako byly dotud pěstovány nejvyšší druhy, na př. Řekové; tento druh náhody musíme vědomě chtít.)
Dejme tomu, že bychom si filosofa představovali jako velkého vychovatele, natolik mocného, aby s osamělé výše k sobě přitahoval dlouhé řetězce pokolení: pak mu musíme také přiznat výsady vychovatele. Vychovatel neříká nikdy, co si sám myslí, nýbrž vždy jen to, co si myslí o své věci v poměru k užitečnosti toho, koho vychovává. V této přetvářce nesmí být nikdy prozrazen; náleží k jeho mistrovství, že se věří v jeho poctivost. Musí být schopen všech prostředků kázně a trestu: některé povahy popožene jenom bičovými údery posměchu, jiné, líné, nerozhodné, zbabělé a marnivé, snad přehnanou chválou. Takový vychovatel je mimo dobro a zlo, ale nikdo to nesmí vědět.
"Nepolepšovat" lidi, nekázat jim žádným způsobem morálku jako by "morálka sama o sobě" nebo nějaký ideální druh člověka existoval, nýbrž vytvářet stavy, v nichž je zapotřebí silnějších lidí, kteří zase potřebují a tedy také budou mít morálku (přesněji: tělesně-duševní disciplinu), která činí silným.
Nedat se svést modrýma očima nebo vyklenutými ňadry: velikost duše nemá v sobě nic romantického. A bohužel nic půvabného.
Z válek se musíme naučit:

1. Uvésti smrt do blízkosti těch zájmů, pro které bojujeme - to nás činí úctyhodnými.
2. Obětovat mnoho lidí a pokládat svou věc za tak důležitou, abychom nešetřili lidí.
3. Přísné disciplině, abychom si ve válce přiznali násilí a lest.

Výchova k oněm vladařským ctnostem, které budou pány také nad blahovolností a soucitem: velké ctnosti kázně ("odpouštět svým nepřátelům" je proti tomu hračkářství) uvésti afekt tvůrce na výši - neotesávat už mramor. Výjimečné a mocenské postavení oněch bytostí (srovnáme-li je s dosavadními knížaty): římský césar s Kristovou duší.

Neoddělovat velikost duše od velikosti ducha, neboť zahrnuje v sobě nezávislost; bez velikosti ducha nemá být nikdy dovolena, neboť tropí neplechu. I konáním dobra a spravedlnosti. Nepatrní duchové ať poslouchají - nemohou mít tedy velikost.

Vyšší filosofický člověk, který má kolem sebe samotu, nikoliv proto, že chce být sám, nýbrž, že je něčím, co nemá sobě rovna: jaká nebezpečí a nové bolesti jsou pro něj uchystány dnes, kdy jsme ztratili víru v pořádek hodnot a proto neumíme ctít samotu a nerozumíme jí. Kdysi se posvěcoval mudrc takovouto odlukou pro svědomí davu - dnes se vidí poustevník jakoby obklopen mrakem kalných pochyb a podezřívání. A ne snad jenom se strany závistivců a ubožáků, zneuznání, zanedbávání a povrchnost musí vycítit z každé blahovolnosti, které se mu dostane, zná záludnost omezeného soucitu, který se pokládá za dobrý a svatý, když ho chce "zachránit" před sebou samým, třeba pohodlnějším postavením, spořádanější, spolehlivější společností - ba, bude se muset obdivovat ničivému pudu, jímž působí všichni lidé prostředního ducha proti němu, a to v nejlepší víře, že mají k tomu právo! Pro lidi této nepochopitelné osamělosti je nutno, zahalit se statečně a pořádně také do pláště vnější, prostorové samoty - to patří k jejich moudrosti. I lsti a přestrojení bude dnes ještě zapotřebí, aby se takový člověk sám udržel, udržel ve výši, upro-střed strhujících, nebezpečných proudů doby. Každý pokus, snésti to v přítomnosti a s přítomností, každé přiblížení k těmto lidem a cílům dneška musí odpykat jako svůj vlastní hřích. Pak se může obdivovat skryté moudrosti své povahy, která jej při všech takových pokusech přivede nemocí nebo zlými nehodami zase k sobě.

Nejtěžší a nejvyšší tvar člověka se zřídka zdaří; dějiny filosofie tak ukazují bezpočet nepodařených, nešťastných případů a velmi pozvolný postup; celá tisíciletí vpadají a utiskují, čeho bylo dosaženo; souvislost se stále znova trhá. Je to strašná historie, historie nejvyššího člověka, mudrce. Nejvíce se tím poškozuje pamět velikých, neboť ti napolo podaření a nepodaření jich neznají a vítězí nad nimi "úspěchy". Po každé, když se ukáže "účinek", vystoupí na jeviště luza; to, že malí a chudí duchem také mluví, je hrozné mučení pro uši toho, kdo s hrůzou ví, že osud lidstva je ve zdaru jeho nejvyššího typu. Od dětství jsem přemýšlel o existenčních podmínkách mudrce a nechci zapřít své radostné přesvědčení, že bude teď v Evropě zase možný - třebas jen na krátkou dobu.

Tito noví filosofové začínají líčením skutečného pořadí hodnot a jejich různosti u lidstva, chtějí, ach, právě opak sblížení a vyrovnání: učí odcizování v každém smyslu, otvírají propasti, jakých dosud nebylo, chtějí, aby byl člověk horší než byl. Zatím žijí ještě sami sobě cizí a skrytí. Bude pro ně z mnoha důvodů nutno státi se poustevníky a vzíti si masku; špatně se tedy budou hodit k hledání sobě rovných. Budou žíti sami a poznají asi muka všech sedmi osamělostí. Přeběhnou-li ti však náhodou přes cestu, pak za to ručím, že se nepoznají, nebo že se budou navzájem podvádět.

Zapomněl jsem říci, že takoví filosofové jsou veselí a že rádi sedávají v propasti dokonale světlého nebe - mají zapotřebí jiných prostředků než ostatní lidé, aby snášeli život. Trpí jinak

(totiž stejně silně hloubkou svého pohrdání lidmi jako svou láskou k lidem). Zvíře, které trpí na světě nejvíce, vymyslilo si - smích.
Dobře rozumět slovu veselí. Je to dočasné osvobození z dlouhého napětí, rozpustilost, saturnalie ducha, jenž se zasvěcuje a připravuje k dlouhým a strašným rozhodnutím.
Nové pořadí duchů: tragické povahy už nejsou vpředu.
Je mi útěchou, když vím, že nad kouřem a špínou lidských nížin je vyšší, jasnější lidství, které bude co do počtu malé (neboť všechno, co vyniká, je svou podstatou vzácné): náležíme k němu, ne proto, že bychom byli nadanější, ctnostnější, heroičtější nebo láskyplnější nežli lidé tam dole, nýbrž poněvadž jsme chladnější, jasnější, bystřejší, osamělejší, poněvadž snášíme samotu, vyhledáváme ji, žádáme ji jako štěstí, výsadu, ba podmínku svého bytí, poněvadž pod mračny a blesky žijeme jako pod sobě rovnými, ale také pod slunečními paprsky, krůpějemi rosy, sněhovými vločkami a vším, co musí přicházet shora a když se pohybuje, pohybuje se shora dolů. Aspirace do výše - to nejsou naše aspirace. Hrdinové, mučedníci, geniové a nadšenci nám nejsou dost tiší, trpěliví, jemní, chladní a pomalí.
Absolutní přesvědčení: pocity hodnot jsou nahoře a dole různé; nízko stojícím lidem se nedostává mnoha zkušeností; zdola nahoru je nutné neporozumění.
Jak se dostávají lidé k velké síle a k velkému úkolu? Všechna ctnost a zdatnost těla i ducha byla získána pracně a v malém, velkou pílí, sebeovládáním, omezením na málo potřeb, houževnatým a věčným opakováním týchž prací, téhož odříkání. Jsou však lidé, kteří jsou dědici a pány tohoto zvolna získaného četného bohatství ctností a zdatností, poněvadž šťastnými a rozumnými sňatky a šťastnými náhodami nebyly získané a nahromaděné síly mnoha pokolení promarněny a roztříštěny, nýbrž jsou spjaty pevným kruhem a vůlí. Ke konci se totiž objeví člověk, silou obr, který bude požadovati obří úkol. Neboť naše síla je to, co námi vládne; a žalostná duševní hra cílů a úmyslů a pohnutek je jenom popředí - i kdyby v něm viděly slabé oči věc samu.
Sublimní člověk má nejvyšší cenu, i když je docela jemný a křehký, poněvadž hojnost těžkých a vzácných věcí byla po celá pokolení pěstována a udržována.
Učím: jsou vyšší a nižší lidé a že jednotlivec může mnohdy celým tisíciletím přiznat jejich jsoucnost - to znamená člověk plný, bohatý, velký, celý, vzhledem k nespočetným neúplným, zlomkovitým lidem.
Nejvyšší lidé žijí stranou od vládnoucích, zbaveni všech pout - ve vládnoucích mají své nástroje.
Stupnice: kdo určuje hodnoty a řídí vůli tisíciletí, tím, že řídí nejvyšší povahy, je nejvyšší člověk.
Myslím, že jsem leccos uhodl z duše nejvyššího člověka - snad zahyne každý, kdo jej uhodne; ale kdo jej uzřel, musí pomáhat jej umožnit.
Zásadní myšlenka: budoucnost musíme pokládat za směrodatnou pro všechna naše hodnocení - nesmíme hledat zákony svého konání za sebou!
Ne "lidstvo", nýbrž nadčlověk je cílem!

II. DIONYSOS
Zdařilému člověku, jenž lahodí mému srdci, jenž je vyřezán z jednoho dřeva, tvrdého, jemného a vonného, z něhož se i nos potěší - budiž věnována tato kniha.
Jemu chutná, co se mu hodí. Jeho potěšení přestává, kde je mez vhodnosti překročena. Uhodne léky proti částečným vadám; má nemoci jako stimulantia svého života. Umí využít svých zlých náhod. Sílí neštěstími, která ho hrozí zničit. Vybírá instinktivně ze všeho, co vidí, slyší, prožívá, ve prospěch své hlavní věci - sleduje princip vyběravý, mnoho nechá propadnout.

Reaguje s pomalostí, kterou vypěstovala dlouhá opatrnost a chtěná hrdost, zkoumá popud, odkud přichází, kam chce, a nepoddává se. Je stále ve své společnosti, ať se stýká s knihami, lidmi či krajinami. Ctí tím, že volí, připouští a důvěřuje.
Získat výši a pohled s ptačí výše, kde pochopíme, jak všechno jde skutečně tak, jak by mělo. Jak každý druh "nedokonalosti" a bolest z ní náleží do nejvyšších tužeb.
Kolem roku 1876 jsem viděl s hrůzou všechno své dosavadní chtění zkompromitované, když jsem pochopil, kam to spěje s Wagnerem, a byl jsem s ním pevně spjat všemi pouty hluboké jednoty potřeb, vděčností, nenahraditelností a absolutním odříkáním, jež jsem viděl před sebou.
Zdálo se mi v oné době, jako bych byl uvězněn ve své filologii a učitelské činnosti - do náhody a nouzové pomůcky svého života; nevěděl jsem, jak se dostat odtud, byl jsem unaven, vyčerpán a opotřebován.
V téže době jsem pochopil, že můj instinkt směřuje k opaku nežli Schopenhauerův: k oprávnění života, i v tom, kde je nejhroznější, nejlživější a dvojaký - pro to jsem měl formulku "dionysský".
Že "věc o sobě" musí být dobrá, blažená, pravdivá a jedna, proti tomu byla Schopenhauerova interpretace "čisté vůle" značným pokrokem. Jenže neuměl tuto vůli zbožštiti: zůstal trčet v morálně-křesťanském ideálu. Schopenhauer byl ještě tak hluboko pod vládou křesťanských hodnot, že jakmile "věc o sobě" mu nebyla už bohem, musel ji vidět jako špatnou, hloupou, absolutně zavržení hodnou. Nepochopil, že může být nekonečně mnoho způsobů jiného bytí, ba i božství.
Morální hodnoty byly až doposud nejvyššími hodnotami. Chce o tom někdo pochybovat? Odstraňme tyto hodnoty s jejich místa, změníme pak všechny hodnoty. Princip jejich dosavadního uspořádání je tím zvrácen.
Přehodnotit hodnoty - co by to bylo? Musí zde být všechna spontánní hnutí, nová, budoucí, silnější: jenže tu jsou ještě pod falešnými jmény a odhady a neuvědomila si ještě sama sebe.
Statečně si uvědomit a přitakat k tomu, čeho je dosaženo - osvobodit se od neplechy starého hodnocení, které nás zneuctívá v nejlepším a nejsilnějším, čeho jsme dosáhli.
Zbytečné je každé učení, pro které nejsou nahromaděné, explosivní látky už připraveny. Přehodnocení hodnot dosáhneme jen tehdy, nastane-li napětí nových potřeb a lidí s novými potřebami, kteří trpí starými hodnotami a nemohou si to uvědomit.
Hlediska pro mé hodnoty: zdali z hojnosti či z žádosti? Zdali se budeme dívat nebo přiložíme ruku k dílu? Dívat se stranou, odejít? Z nahromaděné síly, spontánně, či jenom reaktivně, na popud? Jednoduše, z mála prvků, či z všemocné vlády nad mnohými, takže je zapřáhne, když je potřebuje? Problém či rozřešení? Dokonale při malé úloze, či nedokonale při neobyčejném cíli? Opravdově, nebo jako herec, jako herec opravdový nebo jenom napodobený, jako zástupce či jako zastoupené? Jako "osoba" nebo pouze jako dostaveníčko osob? Nemocný nemocí nebo překypujícím zdravím? Vpředu jako pastýř, či jako "výjimka" (třetí odrůda: jako zběh)? Je zapotřebí důstojnosti, či jako kašpar? Vyhledávat odpor, nebo mu jít s cesty? Být nedokonalý jako "příliš brzo", nebo jako "příliš pozdě"? Říkat podle povahy ano či ne a být pavím chvostem pestrých věcí? Být dosti hrdý a nestydět se za svou marnivost? Být schopen výčitky svědomí (tato odrůda se stává vzácnější: dříve kousalo svědomí víc, zdá se, že teď už nemá k tomu zubů)? Být schopen ještě nějaké "povinnosti"? (Jsou takoví, kteří by si uloupili zbytek své radosti ze života, kdyby si dali uloupit povinnost - zejména zženštilci, poníženě narození.)
Dejme tomu, že by naše chápání světa bylo nedorozuměním: mohla by být koncipována dokonalost, v níž by byla i taková nedorozumění sankcionována?

Koncepce nové dokonalosti: Co neodpovídá naší logice, naší "kráse", našemu "dobru", naší "pravdě", mohlo by být dokonalé ve vyšším smyslu, nežli je náš ideál sám.
Naše velké rozhodnutí: nezbožňovat neznámo. Právě počínáme vědět málo. Falešné a promarněné snahy.
Náš "nový svět": musíme poznati, do jaké míry jsme tvůrci svých pocitů hodnot - tedy umět vložit smysl do dějin.
Tato víra v pravdu jde v nás až k posledním důsledkům - víte, jak zní: je-li něco vůbec zbožňováníhodného, že je to zdání, jež se musí zbožňovat, že božská je lež a nikoliv pravda.
Kdo popohání rozumovost, pudí tím i opačnou moc k nové síle; mystika a bláznovství všeho druhu.
V každém hnutí se musí rozeznávat:
1. že je částečně únavou z hnutí předcházejícího (nasycení, zloba síly proti němu, nemoc);
2. že je částečně novou, probuzenou, dlouho dřímající nashromážděnou silou, radostnou, bujnou, násilnou: zdravím.
Zdraví a chorobnost. Buďme opatrní! Měřítkem zůstává eflorescence těla, pružnost, odvaha a radost ducha - ale ovšem také to, kolik chorobného může duch na sebe vzít a přemoci - uzdraviti. Čím by jemnější lidé zahynuli, patří k stimulančním prostředkům velkého zdraví.
Věc síly je jenom jedna: míti všechny chorobné rysy století, ale vyrovnati je v bohaté, plastické a obnovující síle. Silný člověk.
K síle XIX. století. Jsme středověčtější nežli XVIII. století, nejen zvědavější nebo citlivější na vše cizí a vzácné.
Revoltovali jsme proti revoluci. Emancipovali jsme se od strachu z rozumu, příšery osmnáctého století: odvažujeme se zase být absurdní, dětinští, lyričtí, jedním slovem "jsme hudebníci".
Stejně málo se bojíme směšnosti jako absurdnosti. Ďábel shledává shovívavost boží ve svůj prospěch, ba ještě více, je oň zájem jako o zneuznaného, pomlouvaného odedávna. Jsme zachránci ďáblovy cti.
Neoddělujeme už velikost od hrůzy. Počítáme dobré věci v jejich souvislosti se špatnými. Bývalou absurdní "toužebnost" jsme překonali (která chtěla vzrůst dobra bez vzrůstu zla); zbabělost před ideálem renesance polevila - máme odvahu aspirovati po jejích mravech. Nesnášenlivost vůči knězi a církvi dnes skončila; "je nemorální věřit v Boha" - ale právě to nám znamená nejlepší formu oprávněnosti této víry.
Všemu jsme dali právo. Nebojíme se už rubu "dobrých věcí" (hledáme je, jsme k tomu dosti stateční a zvědaví), na př. helénství, morálky, rozumu, dobrého vkusu (spočítáme újmu, kterou si činíme všemi těmi drahocennostmi: takovými drahocennostmi málem chudneme). Ale také si nezastíráme rub špatných věcí.
Co nám dělá čest. Dělá-li nám něco čest, je to toto: odložili jsme vážnost jinam. Nízké věci, všemi věky opovrhované a stranou ponechané, bereme vážně - kdežto "krásné city" nabízíme zdarma.
Je nebezpečnější klam nežli pohrdání tělem? Jako by tím všechna duševnost nebyla odsouzena k chorobnosti, k výparům "idealismu"!
Nemá všechno hlavu a patu, co je vymyšleno křesťany a idealisty: my jsme radikálnější. Objevili jsme "nejmenší svět" jako všude rozhodující.
Dlažba, dobrý vzduch v pokoji, pokrm - jejich hodnota. Ze všech životních potřeb jsme učinili vážnou věc a pohrdáme všemi "krásnými dušemi" - jako "lehkomyslností a frivolností". Čím se dosud nejvíc opovrhovalo, to se dostalo do přední řady.
Místo "přírodního člověka" Rousseauova objevilo XIX. století pravdivější obraz "člověka". Mělo k tomu odvahu. Celkem se tím dostalo obnovy křesťanskému pojmu "člověka". K čemu nebylo odvahy, je uznati právě tohoto "čistého člověka" a vidět v něm zabezpečenu budoucnost člověka. Stejně nebylo odvahy k tomu, pochopit rostoucí bojácnost člověka jako průvodní zjev každého vzrůstu kultury; v tom jsme stále ještě poddáni křesťanskému

ideálu a straníme mu proti pohanství a rovněž proti renesančnímu pojmu "virtu". Tak však nemáme klíč ke kultuře a v praxi zůstáváme při penězokazectví dějin ve prospěch "dobrého člověka" (jako by jen on byl pokrokem lidstva) a při socialistickém ideálu (t. j. při zbytku křesťanství a Rousseaua v odkřesťanštěném světě).
Boj proti osmnáctému století: jeho největší překonání Goethem a Napoleonem. Také Schopenhauer proti němu bojuje, ale nedobrovolně ustupuje do XVII. století - je to moderní Pascal, s Pascalovým hodnocením bez křesťanství. Schopenhauer nebyl dosti silný k novému "ano".
Napoleon: nutná sounáležitost vyššího a strašného člověka. "Muž" je obnoven. Ženě se dostává zase povinného tributu pohrdání a strachu. "Totalita" jako zdraví a nejvyšší aktivita. Objevena zase přímá čára, velký sloh v jednání; kladně zdůrazněn zase nejsilnější instinkt, instinkt života samého, vládychtivost.
K pesimismu síly. Ve vnitřním duševním hospodářství primitivního člověka převládá strach ze zla. Co je zlo? Trojí: náhoda, nejistota, náhlost. Jak bojuje primitivní člověk proti zlu? Pojímá je jako rozum, jako moc, jako osobu samu. Tím získává možnost, uzavříti s nimi jakousi smlouvu, a vůbec na ně působit už předem - prevence.
Jiný prostředek je, tvrdit pouhou zdánlivost jejich zla a škodlivosti. Následky náhody, nejistoty a náhlosti vykládat jako dobře míněné, smysl mající.
Třetí prostředek: předně vykládejme zlo jako "zasloužené". Tím se ospravedlní zlo jako trest.
Celkem: poddáváme se mu. Celá morálně-náboženská interpretace je jenom formou poddanství zla. Víra, že ve zlu je nějaký dobrý význam, znamená vzdát se předem boje.
Celé dějiny kultury však představují ubývání oné bázně z náhody, z nejistoty, náhlosti. Kultura, to právě znamená naučit se počítat, naučit se kausálně myslit, předem zabraňovat, naučit se věřit v nutnost. Se vzrůstem kultury se stává člověku ona primitivní forma poddanství zlu (jménem náboženství nebo morálkou), ono "ospravedlňování" zla postradatelným. Vypoví "zlu" válku a odstraní je. Ano, je možný stav pocitu jistoty, víry v zákon a vypočítatelnost, kdy vstoupí do vědomí jako přesycení - kdy jako lehtadlo vyskočí radost z náhody, z nejistoty a z náhlosti.
Zůstaňme chvíli u tohoto symptomu nejvyšší kultury - nazývám jej pesimismem síly. Člověk už nepotřebuje nějakého "ospravedlnění zla", právě to "ospravedlňování" je mu odporné: užívá zla, čistého, shledává, že zlo bez smyslu je nejzajímavější. Měl-li dříve zapotřebí Boha, okouzluje ho nyní světový nepořádek bez Boha, svět náhody, k jehož povaze náleží hrůza, dvojakost a svůdnost.
Za takového stavu má právě "dobro" zapotřebí ospravedlnění, t. j. musí mít zlý a nebezpečný podklad nebo musí obsahovat nějakou velkou hloupost: pak se ještě líbí. Animálnost už nevzbuzuje hrůzu; triumfující formou duševna je v takových dobách oduševnělá a šťastná bujnost ve prospěch zvířete v člověku. Zastává-li se v praxi udržení ctnosti, činí to z těch důvodů, které dávají v ctnosti poznat jemnost, zchytralost, a formu hrabivosti a vládychtivosti.
Také tento pesimismus síly končí theodiceí, t. j. absolutním přitakáním světu, ale jen z důvodů, pro něž se dříve popíral, a tím koncepcí tohoto světa jakožto nejvýše dosaženého ideálu.
Hlavní druhy pesimismu:
1. pesimismus sensibility (předrážděnost s převahou pocitů nevolnosti);
2. pesimismus "nesvobodné vůle" (jinými slovy: nedostatek zábranných sil proti popudům);
3. pesimismus pochybnosti (ostych před vším pevným, před vším

dotykem).
Všechny psychologické stavy, jež sem náleží, dají se studovat v blázinci, třebaže v jakési přehnané formě. Rovněž tak "nihilismus" (pronikavý pocit "ničeho").
Kam však náleží morální pesimismus Pascalův? Metafysický pesimismus filosofie věd? Sociální pesimismus anarchistů (nebo Shelleyův)? Pesimismus soucitu, jako u Lva Tolstého nebo Alfr. de Vigny?
Nejsou to všechno zjevy úpadkové nebo chorobné? Morální hodnoty nebo fikce nebo sociální nedostatky nebo utrpení vůbec se chápou přemrštěně vážně. Každé takové přehánění užšího hlediska je samo o sobě známkou choroby. Tak i převaha záporu nad kladem.
Co se nesmí zaměňovat: radost z popírání slovy i činy z ohromné síly a napětí kladu - to všem bohatým a mocným lidem a dobám vlastní. Je to jakýsi luxus; jakýsi druh statečnosti, která se staví proti všemu strašnému; sympatie pro vše strašné a problematické, poněvadž člověk je mimo jiné strašný a problematický. To je něco dionyského ve vůli, duchu a vkusu.

MÝCH PĚT "NIKOLI"
1. Můj boj proti pocitu viny a zaplétání pojmu trestu do fysického a metafysického světa, do psychologie a do výkladu dějin. Pohled do zmravnění všech dosavadních filosofií a hodnocení.
2. Můj nový poznatek a vytčení tradovaného ideálu, křesťanského, i tam, kde se už dohospodařilo s dogmatickou formou křesťanství. Nebezpečí křesťanského ideálu vězí v jeho pocitech hodnot; v tom, co může postrádat pojmového výrazu: můj boj proti latentnímu křesťanství (na př. v hudbě, v socialismu).
3. Můj boj proti XVIII. století Rousseauovu, proti jeho "přírodě", proti jeho "dobrému člověku", proti jeho víře ve vládu citu proti zženštilosti, změkčilosti, zmravnění člověka. To je ideál, jenž se zrodil z nenávisti proti aristokratické kultuře a v praxi je vládou bezuzdných citů, vymyšlený jako korouhev pro boj (morálka pocitu viny, morálka citů je vlastností luzy).
4. Můj boj proti romantice, v níž se spojily křesťanské ideály s Rousseauovými, ale také s touhou po starých časech kněžsko-aristokratické kultury, po virtu, po "silném člověku" - to je něco hybridního; je to falešný a napodobený způsob silnějšího lidství, které oceňuje vůbec extrémní stavy a vidí v nich příznaky síly. (Kult vášně, napodobování expresivních forem, furore espressivo, nikoli z hojnosti, nýbrž z nedostatku.). Co se v XIX. století zrodilo z hojnosti, s potěšením: na př. radostná hudba. Mezi básníky na př. Gottfried Keller a Stifter - znak větší síly a vnitřního blahobytu. Velká technika a vynalé-zavost, přírodní vědy, historie (?) - to jsou relativně výplody síly, sebedůvěry XIX. století.
5. Můj boj proti nadvládě stádných instinktů, jakmile s nimi jde věda stejnou cestou. Proti vnitřní nenávisti, s níž se jde proti všemu uspořádání a distanci.
Z tlaku hojnosti, z napětí sil, které v nás neustále rostou a neumějí se ještě vylít, vzniká stav, jaký bývá před bouřkou. Příroda - a my jsme přírodou - se zatahuje. I to je "pesimismus". Nauka, která s takovým stavem skoncuje, tím že něco poručí: přehodnocení hodnot - tím se nashromážděným silám ukáže cesta, směr, takže vybuchnou s blesky a činy. Taková nauka nemusí být naukou o štěstí, ale tím, že uvolňuje sílu, stlačenou a spoutanou až do trýzně, přináší štěstí.
Radost vzniká, kde je pocit síly.
Štěstí: v uvědomění síly a vítězství.
Pokrok: zesílení typu, schopnost velké vůle, všechno ostatní je nedorozumění, nebezpečí.
Období, kdy se stará maškaráda a morální okrašlování afektů protiví: nahá příroda; kdy se kvantita moci přiznává jednoduše

jako rozhodující (určující hodnoty); kde nastupuje zase velký styl jako výsledek velké vášně.
Všechno strašné si podmanit, jednotlivě, krokem, pokusem, tak tomu chce úloha kultury. Ale než bude k tomu dosti silná, musí s tím bojovat, mírnit, zastírat i proklínat.
Všude, kde kultura začíná se zlem, vyjadřuje tím poměr strachu, tedy slabost.
These: všechno dobro je bývalé podmaněné zlo. Měřítko: čím strašnější a větší jsou vášně, které si může dovolit doba, národ i jednotlivec, poněvadž jich může užít jako prostředku, tím vyšší je jeho kultura. Čím je člověk průměrnější, slabší, podrobenější a zbabělejší, tím spíše bude konat zlo: u něho je říše zla nejobsáhlejší. Nejnižší člověk bude vidět říši zla (t. j. všeho zakázaného a nepřátelského) všude.
Není správné, že "štěstí následuje po ctnosti", nýbrž mocnější určuje svůj šťastný stav jakožto ctnost.
Zlé činy náleží mocným a ctnostným; špatné, nízké k podrobeným.
Nejmocnější, tvořivý člověk by musel být nejhorší, pokud prosazuje u všech lidí svůj ideál proti jejich a přetváří je podle svého obrazu. Zlý znamená zde tvrdý, bolestný, vnucený.
Takoví lidé jako Napoleon se musí objevovat stále znova a upevňovat víru v nádheru jednotlivce. On sám však byl zkažen prostředky, jichž užíval, a ztratil vznešenost charakteru. Kdyby se byl uplatňoval mezi jinými lidmi, byl by mohl používat jiných prostředků, a tak by nebývalo nutno, aby se César stal špatným.
Člověk je netvor a nadtvor, vyšší člověk je nečlověk a nadčlověk - tak to náleží k sobě. Každým růstem do výše a velikosti roste člověk také do hloubky a hrůzy - jedno nemáme chtít bez druhého - nebo spíše: čím důkladněji chceme jedno, tím důkladněji dosahujeme právě druhého.
K velikosti patří hrůza - nedejme si nic namluvit.
Postavil jsem poznání před tak strašné obrazy, že všechno "epikurejské potěšení" je při tom nemožné. Jenom dionyská radost stačí - objevil jsem teprve tragiku. Řekové jí pro svou moralistní povrchnost nerozuměli. Ani resignace není poučka tragedie, nýbrž její nepochopení. Touha po "ničem" je popření tragické moudrosti, její opak!
Plná a mocná duše se vypořádá nejen s bolestnými, ba strašnými ztrátami, odříkáním, oloupením, pohrdáním: z takových pekel vyjde s větší hojností a mocí; abychom řekli to hlavní, s novým růstem v blaženosti lásky. Myslím, že ten, kdo pochopil něco z nejspodnějších podmínek každého růstu lásky, pochopí Danta, který napsal nad bránu svého pekla "I mne stvořila věčná láska".
Proběhnout celý okruh moderní duše, posedět v každém jejím koutku - to je má ctižádost, má muka a mé štěstí.
Pesimismus skutečně překonat - výsledkem je goethovský pohled plný lásky a štěstí.
Není první otázkou, zdali jsme spokojeni sami se sebou, nýbrž zdali jsme vůbec s něčím spokojeni. Dejme tomu, že řekneme Ano jednotlivému okamžiku, pak jsme řekli Ano nejen sami k sobě, nýbrž k veškerému bytí. Neboť není nic samo v sobě, ani v nás, ani ve věcech. A když se jednou jedinkrát zachvěla a zazněla naše duše jako struna štěstím, pak bylo zapotřebí všech věčností, aby tuto událost způsobily - a všechny věčnosti byly v tomto jediném okamžiku našeho přitakání schváleny, spaseny, ospravedlněny a přitakány.
Schvalující afekty: hrdost, radost, zdraví, pohlavní láska, nepřátelství a válka, úcta, pěkné chování a způsoby, silná vůle, kázeň vysokého oduševnění, vůle k moci, vděčnost zemi a životu - všechno, co je bohato a chce rozdávat, co obdařuje život, co jej pozlacuje, zvěčňuje a zbožňuje - všechna moc přetvořujících ctností, vše, co schvaluje, říká i činí Ano.
My někteří nebo mnozí, kteří si zase troufáme žít ve světě bez morálky, my pohané podle víry: my jsme patrně také první, kteří

chápou, co to je pohanská víra: představovat si vyšší bytosti nežli je člověk, ale mimo dobro a zlo; hodnotit vše vyšší také jakožto nemorální.
Novější člověk uplatňoval svou idealisující sílu vzhledem k jednomu bohu většinou v jeho rostoucím zmorálňování. - Co to znamená? Nic dobrého, úpadek lidských sil.
Sám o sobě by byl totiž možný opak, jsou také příznaky toho. Bůh, myšlený jako osvobození od morálky, jako hojnost životních protikladů, které by v sobě kupil, a v božských mukách vykupoval, schvaloval, bůh jako "druhý břeh", opak žalostné pokoutní morálky "dobra a zla".
Odstraňme nejvyšší dobrotu z pojmu boha - je boha nevhodná. Odstraňme také nejvyšší moudrost - je domýšlivostí filosofů, která zavinila toto mudrcké monstrum boha: aby se co nejvíce podobal jim! Nikoli! Bůh je nejvyšší moc - to stačí!
Z ní plyne všecko, z ní plyne "svět".
A kolik nových bohů je ještě možno! Mně samotnému, v němž náboženský, t. j. bohotvorný instinkt občas procitá v nepříhodnou dobu, jak se mi různě a rozličně po každé projevilo božství!
Tolik podivuhodného přešlo kolem mne, v těch okamžicích mimo čas, které vpadají do života jako s nebe, kdy člověk prostě neví, jak je stár či jak bude ještě mlád. - Je zapotřebí uvádět, že bůh se umí s oblibou udržovat mimo vše bodré a rozumové? A mezi námi řečeno, i mimo dobro a zlo? Má svobodný výhled - abychom mluvili s Goethem.
Kolik nových bohů je ještě možno! Zarathustra sám je ovšem starý atheista; ten nevěří ani v staré, ani v nové bohy. Zarathustra praví: "Věřil bych -" Aby mu bylo dobře rozuměno.
Typus boha podle typu tvůrčích duchů, "velkých lidí".
A kolik nových ideálů je v podstatě ještě možno! Zde malý ideál, který zachytávám vždy jednou za pět neděl na divoké a osamělé procházce v azurovém okamžiku neřestného štěstí. Ztrávit svůj život mezi něžnými a absurdními věcmi; vzdálen reality, půl umělec a půl pták a metafysik; bez Ano a Ne pro skutečnost, leda že bychom ji tu a tam uznali ve způsobu dobrého tanečníka na špičkách; stále lehtán slunečním paprskem štěstí; rozpustilý a odvážný i strastí - neboť strast udržuje šťastného; - přivěšovat malý fraškovitý ocásek i tomu nejsvětějšímu - to, jak se samo sebou rozumí, je ideál těžkého, centového ducha, ducha tíhy.
Z válečné školy duše. (Věnováno statečným, radostným, zdrženlivým.)
Nerad bych ctihodné ctnosti podceňoval; ale velikost duše se s nimi nesnáší. I v umění vylučuje velký sloh líbivost.
V dobách bolestného napětí a zranitelnosti si zvol válku: otužuje, dělá svaly.
Hluboce ranění mají olympský smích; člověk má jen to, čeho má potřebí.
Trvá to už deset let: žádný zvuk mne již nedosáhne - země bez deště. Člověk musí mít mnoho lidství nazbyt, aby v souši nezahynul.
Má nová cesta k Ano. Filosofie, jak jsem jí dosud rozuměl a žil, je dobrovolné vyhledávání i nejopovrženějších a proklatých stránek bytí. Z dlouhé zkušenosti, kterou mi poskytlo takové putování ledem a pouští, jsem se naučil dívati se jinak na vše, co dosud filosofovalo. Objevily se mi skryté dějiny filosofie, psychologie jejích velkých jmen. "Kolik pravdy snese, kolika pravdy se odváží duch?" - to se mi stalo vlastním měřítkem. Omyl je zbabělostí. Každá vymoženost poznání vyplývá z odvahy, s tvrdostí proti sobě samému, z čistotnosti k sobě. Taková experimen-
tální filosofie, jakou žiji, předjímá pokusně docela možnosti zásadního nihilismu; aniž by tím bylo řečeno, že by zůstala stát u negace, u Nikoliv, u vůle k "Ne". Chce spíše proniknouti až k opaku, až k dionyskému Ano k životu, jaký je, bez výjimky a bez

výběru - chce věčný koloběh: tytéž věci, touž logiku a nelogičnost zauzlení. Nejvyšší stav, jehož může filosof dosáhnout: dionysky se stavět k životu. Moje formule proto je amor fati.

K tomu patří, nechápat záporné dosud stránky života jenom jako nutné, nýbrž si je docela přát; a nepřát si je jenom se zřetelem na kladné dosud stránky (třeba jako jejich doplněk nebo podmínky), nýbrž pro ně samé, pro silnější, plodnější, pravdivější stránky života, v nichž se vůle projevuje zřetelněji.

Sem patří rovněž, odhadnout kladné dosud stránky života; pochopit, odkud toto hodnocení přichází a jak málo je závazné pro dionyské ocenění životních hodnot. Z toho jsem vytkl a poznal, co zde vlastně říká Ano (jednou je to instinkt trpících, jindy instinkt stáda a pak třetí, instinkt většiny proti výjimkám).

Tím jsem uhodl, jak by si silnější druh člověka s jiné stránky nutně musel vymyslit zvýšení a stupňování člověka: vyšší bytosti, mimo dobro a zlo, stranou těch hodnot, které nemohou zapřít svůj původ ze sféry utrpení, stáda a většiny; pátral jsem po počátcích tohoto obráceného tvoření ideálu v dějinách. (Nově objevené pojmy "pohanský", "klasický", "vznešený".)

Jest ukázati, do jaké míry bylo řecké náboženství výše nežli křesťanské. Toto zvítězilo, poněvadž řecké náboženství bylo už zvrhlé, kleslé.

Není divu, že je zapotřebí několika tisíciletí, abychom našli zase spojení - co záleží na několika tisíciletích!

Musí být i takoví lidé, kteří posvěcují všechno konání, nejen jídlo a pití; - a nejen v jejich paměti nebo ve splynutí s nimi, nýbrž vždy znova a stále novým způsobem má být tento svět přeměněn.

Nejoduševnělejší lidé pociťují půvab a kouzlo smyslových věcí tak, jak si to ostatní lidé - se srdcem z masa - vůbec neumějí a nesmějí představit: jsou to sensualisté nejlepší víry, poněvadž přiznávají smyslům zásadnější cenu nežli onomu jemnému sítu, rozřeďovacímu a zmenšovacímu aparátu, či jak se to jmenuje, co se v lidové řeči nazývá "duch". Síla a moc smyslů - to je to hlavní u dokonalého a celého člověka. To nádherné "zvíře" tu musí nejdříve být - co záleží jinak na všem zlidšťování!

1. Udejme pevně své smysly a svou víru v ně a domysleme je do konce! Protismyslnost dosavadní filosofie je největší protiklad člověka.

2. Dosavadní svět, v němž budovalo vše pozemsky živé, takže se zdá stálým a pomalu pohyblivým, budujme dále - nechtějme jej však odkritisovat jako falešný!

3. Naše hodnocení buduje na něm; zdůrazňuje a podtrhává. Jaký má význam, když celá náboženství volají: "Všechno je špatné, falešné a zlé!" Takové odsouzení celého procesu může být jenom úsudkem nedokonalých!

4. Ovšem, nedokonalí by mohli nejvíce trpět a být nejjemnější? Spokojení by měli malou cenu?

5. Musíme rozumět uměleckému základnímu zjevu, který se nazývá "život" - rozumět budujícímu duchu, který buduje za nejnepříznivějších okolností: nejpomalejším způsobem. Důkaz pro všechny jeho kombinace musí být teprve znova podán: udržuje se.

Pohlavnost, vládychtivost, radost ze zdání a z klamu, velká, radostná vděčnost životu a jeho typickým stavům - to je to hlavní u pohanského kultu a má dobré svědomí na své straně.

Nepřirozenost (už v řeckém starověku) bojuje proti všemu pohanskému jako morálka, dialektika.

Antimetafysický pohled na svět - ano, ale umělecký!

Omyl Apollonův: věčnost krásné formy; aristokratické zákonodárství: "tak ať to stále je!"

Dionysos: Smyslnost a ukrutnost. Pomíjejícnost by se dala vyložit jako požitek plodící i ničící síly, jako neustálé tvoření.

Slovem "dionyský" je vyjádřeno: tlak k jednotě, přesahování nad

osobu, všednost, společnost, realitu, nad propast míjivosti; vášnivě bolestné překypění do temnějších, plnějších, plynulejších stavů; ve vytržení říkat Ano celkové povaze života, neboť je při vší změně stálý, stále mocný a stále blažený; velká pantheistická spoluradost a soucit, který schvaluje i nejstrašnější a nejproblematičtější vlastnosti života a posvěcuje je; věčná vůle k plození, k plodnosti, k návratu; pocit jednoty v nutnosti tvoření a ničení.

Slovem apolinský je vyjádřeno: tlak k dokonalému osamění, k typickému "individuu", ke všemu, co zjednodušuje, vytýká, činí silným, zřetelným, jednoznačným, typickým: svoboda pod zákonem. S antagonismem obou těchto přírodních i umělých sil je další rozvoj umění spojen stejně nutně, jako další rozvoj lidstva na antagonismu pohlaví. Hojnost moci a mírnost, nejvyšší forma sebezdůraznění v chladné, vznešené, křehké kráse: apolinství helénské vůle.

Tato protiva dionyství a apolinství v řecké duši je jednou z velkých hádanek, jíž jsem byl tváří v tvář řecké povaze poután. Nesnažil jsem se vlastně o nic jiného, než uhodnout, proč právě řecké apolinství muselo vyrůst z dionyského základu; proč se musel dionyský Řek státi apolinským; to znamená, proč musel svou vůli k ohromnosti, mnohotvárnosti, nejistotě, hrůze, zlomit na vůli k míře, jednoduchosti, k zařazení do pravidla a pojmu. Bezměrnost, pustota, asiatství leží na jeho dně: statečnost Řeka je v boji s jeho asiatstvím; krása mu není darována, také ne logika, přirozenost mravů; je dobytá, chtěná, vybojovaná - je jeho vítězstvím.

K nejvyšším a nejvznešenějším lidským radostem, v nichž slaví život svou vlastní přeměnu, se dostávají, jak se sluší, jenom ti nejdokonalejší a velmi málo: a ti také jen tenkrát, když oni a jejich předkové prožili dlouhý přípravný život k tomuto cíli, aniž o tomto cíli věděli. Potom je souladně skryto v jednom člověku překypující bohatství nejrozmanitějších sil a zároveň síla "svobodné vůle" a vladařských pokynů. Pak je duch ve smyslech stejně doma jako smysly v duchu; a všechno, co se odehrává jenom v něm, musí vyvolati i v nich neobyčejné štěstí a hru. A také opáčně! Vzpomeňme si na tento opak při Hafizovi; také Goethe nám poskytuje jakési zdání tohoto pochodu, třebaže v obraze velmi zeslabeném. Je pravděpodobné, že u takových dokonalých a zdařilých lidí se smyslové konání přetváří rovným opojením nejvyššího duchovna; pociťují na sobě jakýsi druh zbožštění těla a jsou co nejvíce vzdáleni asketické filosofie věty "Bůh je duch", při čemž přichází jasně najevo, že asketa je "nezdařilý člověk", který na sobě schvaluje jenom něco, a to právě to soudící a odsuzující - a jmenuje se "bůh". S oněch výšin radosti, kde se člověk cítí sám jako zbožštěnou formu přírody, až dolů k radosti zdravých sedláků a zdravých pololidí - polozvířat: tuto dlouhou a ohromující stupnici světla, barev a štěstí nazýval Řek - ne bez myslitelné hrůzy toho, kdo je zasvěcen v tajemství, ne bez mnohé opatrnosti a zbožné mlčenlivosti - božským jménem Dionysos. - Co vědí všichni novější lidé, děti křehké, chorobné, podivné doby, o rozsahu řeckého štěstí, co by vůbec mohli o tom vědět? Odkud by si brali dokonce otroci "moderních idejí" právo k dionyským slavnostem!

Když "kvetlo" řecké tělo a řecká duše, a to nikoliv v chorobné přepjatosti a pošetilosti, vznikl onen tajemný symbol nejvyššího na světě dosaženého zdůraznění světa a přetvoření života. Zde je měřítko, na němž se shledá příliš krátkým, příliš chudým, příliš těsným všechno, co od té doby vyrostlo. Vyslovme jenom slovo Dionysos před nejlepšími novějšími jmény a věcmi, třebas před Goethem, před Beethovenem nebo Shakespearem, před Raffaelem: najednou pocítíme, že naše nejlepší věci a okamžiky jsou souzeny. Dionysos je soudce! Bylo mi dobře rozuměno? Není pochybností, že Řekové se snažili vykládat poslední tajemství "o osudu duše" a

vše, co věděli o výchově a očistě, především o nezměnitelném pořadí hodnot a nerovností hodnot od člověka k člověku, ze svých dionyských zkušeností; zde je pro všechno řecké velká hloubka, velké mlčení. Neznáme Řeky, dokud je skrytý, podzemní vchod ještě zasypán. Dotěrné oči vědců neuvidí na těchto věcech nic, třeba se ještě na těchto vykopávkách užije sebe víc učeností; i ušlechtilá horlivost takových přátel starověku, jako byli Goethe nebo Winckelmann, má v sobě něco nedovoleného, skoro neskromného.
Čekat a připravovat se; čekat, až vytrysknou nové prameny.
V samotě se připravovat na cizí obličeje a hlasy; umývat stále svou duši z jarmarečního prachu a hluku této doby; všechno křesťanské přemáhat křesťanštějším a nejen se toho zbavovat; objevit v sobě zase jih a rozepnout nad sebou zářivé, skvělé, jasné, tajemné nebe jihu; dobýti si znova jižního zdraví a skrytých sil duše; krok za krokem se státi obsáhlejším, nadnárodnějším, evropským, evropštějším, východním, konečně pak řeckým - neboť helénství bylo prvním spojením a synthesou všeho východního, a tím začátkem evropské duše, objevením našeho "nového světa". - Kdo žije pod takovými imperativy, kdo ví, co ho může jednoho dne potkat? Snad právě - nový den!
Dva typy: Dionysos a Ukřižovaný. Velcí novotáři jsou šmahem chorobní a epileptičtí, ale nevynecháváme tu jeden typ náboženského člověka, typus pohanský? Není pohanský kult díkůvzdáním a přitakáním životu? Neměl by být jeho nejvyšší představitel obranou a zbožštěním života? Typus zdařilého a v extasi překypujícího ducha! Typus ducha, který do sebe vstřebává a vykupuje rozpory a pochybnosti života!
Sem stavím řeckého Dionysa: náboženské přitakání životu, celému, nezapřenému a nedělenému životu; (je typické, že pohlavní akt budí hloubku, tajemství, bázeň).
Dionysos proti "Ukřižovanému": tu máte protiklad. Není to jen jeden rozdíl se zřetelem k mučednictví - to má jenom jiný význam. Život sám, jeho věčná plodnost a návrat podmiňuje trýzeň, zánik, vůli k zničení. V druhém případě platí utrpení, "nevinně ukřižovaný", jako námitka proti tomuto životu, jako formule pro jeho odsouzení. Uhodneme: problém je v smyslu utrpení; zdali má smysl křesťanský či tragický. V prvním případě to má být cesta k svatému bytí, v druhém je bytí samo dost posvátné, aby nesmírnost utrpení ospravedlnilo. Tragický člověk se staví kladně i k nejdrsnějšímu životu: je k tomu dosti silný, plný. Křesťanský člověk popírá i nejšťastnější úděl na zemi: je slabý, chudý, vyděděný, aby každým způsobem trpěl životem. Bůh na kříži je kletba životu, znamení, spasit se od něho.

O POŘADÍ HODNOT
Nutí mě to, v století hlasovacího práva, t. j. v době, kdy každý smí souditi každého a všecko, obnoviti pořádek hodnot.
Hodnotu určují a vytýkají toliko kvantity moci - nic jiného.
Vůle k moci. Jak by měli vypadat lidé, kteří vykonají toto přehodnocení na sobě. Pořádek hodnot jakožto pořádek moci: válka a nebezpečí je předpokladem, že hodnota udrží své podmínky.
Grandiosní vzor: člověk v přírodě - dělá z nejslabších, nejchytřejších bytostí své pány, hloupější moc si podmaňuje.
Rozlišuji typus stoupajícího života a druhý typus úpadku, rozkladu, slabosti. Měli bychom věřit, že otázka hodnot mezi oběma typy je nutná?
O hodnotě rozhoduje množství moci, kterou jsi - zbytek je zbabělost.
Výhoda toho, jsme-li stranou své doby. Stranou vůči oběma hnutím, individualistické a kolektivní morálce - neboť ani ona nezná pořadí hodnot a chce dát jednomu stejnou svobodu jako všem. Moje myšlenky se netočí kolem stupně svobody, jaký se má poskytnout jednomu či druhému či všem, nýbrž kolem stupně moci, kterou má jeden nebo druhý vládnout ostatním nebo všem, resp. do jaké míry

obětování svobody, sebezotročení, poskytuje základnu k vytvoření vyššího typu. V nejhrubší formě myšleno: jak by se dal obětovat vývoj lidstva, aby se dopomohlo vyššímu druhu bytí, nežli je člověk? -
O hodnotě. Strašný důsledek "rovnosti" - nakonec se domnívá každý, že má právo na každý problém. Všechen pořádek hodnot se ztratil.
Je nutno, aby vyšší lidé vypověděli válku davu. Všude se houfuje prostřednost, aby se učinila pánem. Všechno, co zženšťuje, změkčuje, všechno, co uplatňuje "lid" nebo "ženství", působí ve prospěch "hlasovacího práva", t. j. k vládě nízkých lidí. My však budeme konat represalie a celé toto hospodářství vytáhneme na světlo a postavíme před soud.
Je potřebí nauky dosti silné, aby působila jako kázeň; posilovala silné, ochromovala a lámala světem unavené .Zničení upadajících ras. Úpadek Evropy. Zničení otrockých hodnot. Vláda nad zemí jakožto prostředek k vytvoření vyššího typu.
Zničení svatouškovství, které se nazývá "morálka". (Křesťanství je v tom hysterickým druhem počestnosti: Augustin, Bunyan.)
Zničení toho, co se nazývá "suffrage universel", t. j. systému, s jehož pomocí se nejnižší povahy předpisují vyšším jako zákon. -
Zničení prostřednosti a její platnosti. (Jednostranní, jednotliví - národy; dosáhnouti přirozené plnosti sdružováním protiv, k tomu míšení ras.) Nová odvaha - žádné apriorní pravdy (takové hledali ti, kteří jsou zvyklí víře!), nýbrž svobodné podřízení vůdčí myšlence, která má svůj čas, na př. čas jako vlastnost prostoru atd.

SILNÍ A SLABÍ
Pojem "silný a slabý člověk" se redukuje na to, že v prvním případě je zděděno mnoho síly - je součinem, v druhém ještě málo (nedostačující dědičnost, roztříštěnost dědictví). Slabost může být zjevem počátečním: "ještě málo"; nebo konečným: "už ne". Východisko je tam, kde je velká síla, kde se síla vydává. Dav, jako součet slabých, reaguje pomalu; brání se proti mnohému, na co je ještě slabý, od čeho nemůže mít užitku; netvoří, nejde v čele.
To je proti teorii, která popírá silného jedince a domnívá se, že "to činí množství". Je to rozdíl jako mezi rozličnými pohlavími: mezi činným člověkem a davem mohou ležet čtyři, pět generací - rozdíl chronologický.
Hodnoty slabých jsou navrch, neboť je převzali silní, aby jimi vedli.
Proč slabí vítězí. Celkem: nemocní a slabí mají více soucitu, jsou "lidštější" - nemocní a slabí mají více ducha, jsou proměnlivější, mnohotvárnější, zábavnější - zlomyslnější. Jenom nemocní vynalezli zlomyslnost. (Chorobná předčasná zralost často u rachitických, skrofulosních a tuberkulosních.)
Nemocní a slabí měli pro sebe fascinaci: jsou zajímavější nežli zdraví: blázen a světec - nejzajímavější druhy lidí - v těsném příbuzenství také "genius". Velcí "dobrodruzi a zločinci" a všichni lidé, nejzdravější v čele, jsou určitou dobu svého života nemocní: velká hnutí mysli, vášeň moci, láska, pomsta jsou doprovázeny hlubokými poruchami. A co se týče dekadence, pak ji představuje v jistém smyslu skoro každý člověk, který neumírá příliš brzo. Zná tedy také instinkty, které k ní patří, ze zkušenosti: pro polovici skoro každého lidského života je člověk tvorem úpadkovým.
Konečně: žena! Jedna polovina lidstva je slabá, typicky nemocná, proměnlivá, nestálá - žena potřebuje síly, aby se k ní přimkla, z náboženství slabosti, které uctívá jako božské, potřebuje býti slabá, milovat, býti pokorná; nebo lépe, činí silné slabými, vládne, když se zdaří silné přemoci. Žena vždycky konspirovala spolu s dekadentními typy, proti "mocným", "silným", proti mužům.

Žena odstrkuje děti pro kult piety, soucitu, lásky; matka
representuje přesvědčivě altruismus.
Konečně: přibývající civilisace, která s sebou nutně nese také
přírůstek morbidních prvků, neuroticko-psychiatrických a
kriminálních. Vzniká druh mezi tím: umělec, oddělený od
kriminality činu slabostí vůle a sociální bázní, nezralý ještě
pro blázinec, ale zasahující svými tykadly zvědavě do obou sfér.
Tato specifická kulturní květina, moderní umělec, malíř,
hudebník, především romanopisec, který pro svůj účel užívá velmi
nevhodného slova "naturalismus". Bláznů, zločinců a "naturalistů"
přibývá; to je známka rostoucí a prudce kupředu se ženoucí
kultury, t. j. odpadky se stávají důležitými, co je stranou,
udržuje krok.
Konečně: sociální smíšenina, následek revoluce, obnovení stejných
práv, pověry ve "stejné lidi". Při tom se vlévají nositelé
úpadkových instinktů (ressentimentu, nespokojenosti, ničivého
pudu, anarchismu a nihilismu) spolu s otrockými instinkty, s
instinkty zbabělosti, chytráctví vrstev, které byly dlouho
udržovány dole, do vší krve všech stavů: za dvě, tři generace už
se zase potom nepozná. Všechno se stává luzou. Z toho plyne
celkový instinkt proti výběru, proti výsadě všeho druhu, a to
takové moci a jistoty, tvrdosti a ukrutnosti praxe, že se vskutku
podrobují i privilegovaní. Co si chce ještě udržet moc, lichotí
luze, pracuje s luzou, musí mít luzu na své straně - "geniové"
napřed. Stávají se heroldy citů, kterými se nadchne dav; nota
soucitu, bázně především, co trpí, je nízké, opovržené, co žilo
v pronásledování, zní nade všemi notami (typy: Victor Hugo a
Richard Wagner). - Vyšinutí luzy znamená ještě jednou vyšinutí
starých hodnot.
Při tak extrémním hnutí vzhledem k tempu a prostředkům, jak je
představuje naše civilisace, překládá se těžiště člověka; lidí,
na nichž nejvíce záleží, kteří mají jaksi úlohu, kompensovat celé
velké nebezpečí takového chorobného hnutí. To budou prodlužovači
par excellence, zdlouhavci v přijímání a vahači prostřed tohoto
ohromného měnění a míšení prvků. Těžiště připadá za takových
okolností nutně průměrným: proti vládě luzy a výstředníků (obojí
bývá často spojeno) konsoliduje se prostřednost jako záruka a
nositelka budoucnosti. Z toho vyrůstá výjimečným lidem nový
protivník - nebo nové pokušení. Dejme tomu, že se nepřizpůsobí
luze a nebudou se chtít zalíbit instinktům "vyděděnců", pak budou
muset být "prostřední" a "dokonalí". Vědí, že mediocritas je také
aurea - dokonce jenom ona vládne penězi a zlatem (vším, co se
třpytí). - A ještě jednou získá stará ctnost a vůbec celý vyžilý
svět ideálu nadanou přímluvkyni. Výsledek: prostřednosti se
dostane ducha, vtipu, genia, stane se zábavnou, svůdnou.
Výsledek. Vysoká kultura může stát jenom na široké půdě, na silně
a zdravě konsolidované průměrnosti. V jejích službách a s jejími
službami pracuje věda - a samo umění. Věda si nemůže přáti nic
lepšího, jako taková patří k nižšímu druhu člověka, je odstraněna
mezi výjimky, nemá ve svých instinktech nic aristokratického a
tím méně něco anarchistického. Moc středu se pak udržuje
obchodem, hlavně peněžním: instinkt velkofinančníka se staví
proti všemu extrémnímu. Židé nemohou potřebovat ani revolucí, ani
socialismu, ani militarismu; chtějí-li míti a potřebovati moc, i
nad revoluční stranou, pak
je to výsledek toho, co bylo právě řečeno a není to s tím
v rozporu. Musí občas vzbuzovati strach před jinými extrémními
směry - tím, že ukazují, co všechno mají v rukou. Ale jejich
instinkt sám je nepohnutelně konservativní a "prostřední". Všude,
kde je moc, umějí býti mocní, ale využití jejich moci se bere
vždy jedním směrem. Čestný název pro "prostřední" je jak známo
"liberální".
Úvaha. Je nesmysl předpokládat, že celé toto vítězství hodnot je
antibiologické; musíme se snažit vysvětliti je ze zájmu o život,

k udržení typu "člověk"; touto metodikou nadvlády slabých a těch, na něž se nedostalo. V jiném případě by člověk neexistoval? To je problém.
Stupňování typu je osudné pro udržení druhu? Proč?
Dějinné zkušenosti ukazují: silné rasy se navzájem decimují. Válkou, touhou po moci, dobrodružstvím. Silné afekty: rozmařilost (síla už se rekapitalisuje, vzniká duševní porucha přílišným napětím); jejich existence je nákladná, zkrátka potrou se navzájem. Vyskytují se období uvolnění a ochablosti: všechny velké doby se musí zaplatit. Silní jsou pak slabší, bez vůle, absurdnější nežli průměrní slaboši.
Jsou rozmařilé rasy. Trvání samo o sobě by nemělo ceny, přednost by měla zajisté kratší, ale hodnotnější existence nežli duch.
Zbývalo by dokázat, že by se i tak dalo docílit vyšších hodnot, nežli v případě kratší existence. To znamená, že člověk jako souhrn síly nabude větší vlády nad věcmi - půjde-li to tak, jak to jde. Stojíme před otázkou hospodárnosti.
Smýšlení, jež se nazývá "idealismem" a nechce prostřednosti dovolit být prostřední a ženě být ženou! Neuniformovat!
Vysvětlete nám, jak draho přijde ctnost - a že ctnost není nic průměrně žádoucího, nýbrž vznešená pošetilost, krásná výjimka s výsadou, býti naladěna silně.
Je nutno dokázati, že k stále hospodárnější spotřebě člověka a lidstva, k stále spletitější "mašinerii" zájmů a výkonů náleží také hnutí opačné. Označuji je jako výběr luxusního nadbytku lidstva; v něm se má objeviti silnější druh, vyšší typus, s jinými vznikovými a udržovacími podmínkami nežli u člověka průměrného. Můj výraz, moje podobenství pro tento typus je, jak známo, slovo "nadčlověk".
Na první cestě, jež se dá nyní přehlédnouti, vzniká přizpůsobení, zploštění, vyšší číňanství, skromnost instinktů, spokojenost ve zdrobnění člověka - jakási hladina klidu člověka. Až budeme mít onu nezbytnou celkovou hospodářskou správu světa, pak může lidstvo najít v jejích službách svůj nejlepší smysl; jako ohromné soukolí stále menších a menších "přizpůsobovaných" kol; jako stále vzrůstající nadbytek dominujících a rozkazujících prvků; jako celek ohromné síly, jejíž jednotlivé faktory představují minimální síly, minimální hodnoty.
Opakem k tomu zdrobňování a přizpůsobování lidí k specialisované potřebnosti je zapotřebí hnutí protivného - tvoření syntetických, sčítajících, opravňujících lidí, pro něž je ono zmechanisování lidstva první podmínkou bytí jakožto základny, na níž mohou nalézti vyšší formu bytí.
Člověk potřebuje protivnictví davu, "nivelisovaných", pocitu distance k nim; stojí na nich, žije z nich. Tento vyšší tvar aristokratismu náleží budoucnosti. Řečeno morálně, představuje ona celková mašinerie, solidarita všech kol, maximum využití člověka, ale předpokládá ty, u nichž má toto využití smysl.
V druhém případě by to bylo skutečně jenom celkové zdrobnění, celkové zmenšení hodnot typu člověk - úpadkový zjev nejvyššího stylu.
Je jasno, proti čemu bojuji - je to ekonomický optimismus: jako by se vzrůstajícími náklady všech musel také vzrůstat užitek všech. Zdá se mi, že je tomu naopak: náklady všech se sčítají v celkovou ztrátu; člověk se stává menším, takže už nevíme, k čemu byl vlastně tento ohromný proces. K čemu? A znova: K čemu? To je to, čeho má lidstvo zapotřebí.
Pohled do přírůstku celkové moci: bylo by záhodno vypočítat, do jaké míry je v tomto přírůstku zahrnout také pokles jednotlivců, stavů, dob a národů.
Přesunutí těžiště kultury. Náklady každého velkého vzrůstu - kdo je nese! Jak by musely být nyní ohromné!
Celkový pohled na budoucího Evropana: nejinteligentnější otrocké zvíře, velmi pracovitý, v podstatě velmi skromný, až

k výstřednosti zvědavý, mnohotvárný, zjemnělý, se slabou vůlí - kosmopolitický chaos afektů a inteligence. Jak by se z něho vyjímal silnější druh? S klasickým vkusem?
Klasický vkus: to je vůle k jednoduchosti, posílení, k viditelnosti štěstí, k bázni, odvaha k psychologické nahotě (zjednodušení je důsledek vůle k posílení, viditelnost štěstí a nahota je důsledek vůle k bázni). Dostati se z onoho chaosu k tomuto tvaru, k tomu je zapotřebí nutnosti; člověk musí mít volbu buď zahynout, nebo se prosadit. Panská rasa může vzniknout jen z hrozných a násilných začátků. Problém: kde jsou barbaři dvacátého století? Patrně se objeví a zkonsolidují po nesmírných sociálních krisích, budou to živly, schopné největší tvrdosti vůči sobě, které budou moci zaručit nejdelší vůli.
Nejmocnější a nejnebezpečnější vášně člověka, pro něž nejsnadněji hyne, jsou tak důkladně dány do klatby, že tím byli znemožněni sami nejmocnější lidé nebo se museli cítit jako zlí, jako "škodliví a nedovolení". Tato újma je velká, ale byla dosud nutná; nyní, kdy je vypěstěno množství protikladných sil dočasným potlačením oněch vášní (vládychtivosti, radosti ze změny a klamu), je jejich rozpoutání zase možné. Nebudou mít už tu starou divokost. Dovolujeme krotké barbarství - pohleďme jenom na naše umělce a státníky.
Kořen všeho zla: otrocká morálka pokory, cudnosti, nesobectví, absolutní poslušnosti zvítězila. Vládnoucí povahy tím byly odsouzeny 1.) k pokrytectví, 2.) k trýzni svědomí. Tvůrčí povahy, nejisté a věčnými hodnotami zadržované, se pokládaly za buřiče proti Bohu.
Barbaři ukázali, že udržovat míru nebylo jejich věcí. Báli se a proklínali vášně a přírodní pudy - rovněž tak pohled vládnoucích císařů a stavů. S druhé strany vzniklo zase podezření, že všechna mírnost je slabostí nebo stárnutím či ochabnutím. (La Rochefoucauld má podezření, že "ctnost" je krásným slovem u těch, kterým neřest už nečiní žádného potěšení.) Udržovat míru samo bylo líčeno jako věc tvrdosti, sebezkrocení, askese, jako boj s ďáblem a pod. Přirozený požitek estetických povah z míry, požitek krásna z míry, byl přehlížen a zapírán, poněvadž cílem byla antieudemonistická morálka.
Nebylo dosud víry v radost z míry - radost jezdce na ohnivém oři! Mírnost slabých povah byla zaměňována s umírněností silných! Celkem: nejlepší věci byly hanobeny, poněvadž slaboši nebo nestřídmí vepři vrhali na ně špatné světlo; nejlepší lidé zůstávali skryti a často ani sami sebe nepoznávali.
Neřestní a bezuzdní měli deprimující vliv na hodnotu žádostí. Je to hrozné barbarství mravů, které, zvláště v středověku, nutí přímo k "svazu ctnosti", vedle stejně hrozných přepjatostí toho, co tvoří hodnotu člověka. Bojující civilisace (krocení) potřebuje želez a mučení všeho druhu, aby se udržela proti hrůze a dravectví.
Zde je záměna zcela přirozená, ačkoliv má velmi zhoubný vliv. To, co lidé moci a vůle mohou požadovati od sebe, dává také míru toho, co si smějí přiznat. Takové povahy jsou opakem neřestných a bezuzdných, ačkoliv za některých okolností činí věci, pro něž by se dala menšímu člověku dokázat neřest a nestřídmost.
Zde velice škodí pojem "stejné hodnoty lidí před Bohem". Byly zakazovány činy a smýšlení, které samy o sobě patří k prerogativům silných, jako by byly člověka nehodny. Celá tendence silných lidí byla rozkřičena, poněvadž ochrana slabých (i vůči slabým) byla postavena jako norma hodnoty.
Záměna jde tak daleko, že přímo velcí virtuosové života (jejichž nádhera tvoří nejpříkřejší protivu neřesti a bezuzdnosti), byli označováni nejhoršími jmény. Ještě teď se lidé domnívají, že musí zatracovat takového Cesara Borgiu - to je prostě k smíchu. Církev dala některé německé císaře pro jejich neřesti do klatby: jako by se nějaký mnich nebo kněz směl plésti do toho, co smí takový

Friedrich Druhý požadovat od sebe. Don Juan je poslán do pekla - to je velmi naivní. Už jste zpozorovali, že v nebi chybějí všichni zajímaví lidé? To je jenom pokyn pro ženy, kde mohou nejlépe najít svou spásu.

Práva, která si člověk bere, jsou v poměru k povinnostem, které si klade, k úkolům, na něž se cítí dosti silným. Většina lidí nemá práva k bytí, nýbrž jsou neštěstím pro vyšší.

Egoismu nerozumějí nízké povahy, které nevědí pranic o dobývačné radosti a nenasytnosti velké lásky, o vyzařujících pocitech síly, které přemáhají, pudí k sobě, které se chtějí vložit na srdce - pud umělce po jeho materiálu. Často také hledá jenom smysl pro činnost svůj terén. V obyčejném "egoismu" se chce právě "non-ego" hluboký průměr, druhový člověk, udržet - to pobuřuje, jakmile je to zpozorováno vybranějšími, jemnějšími a méně průměrnými. Neboť ti soudí: "Nu, jsme ušlechtilejší! Na našem udržení záleží víc, než na udržení onoho dobytka."

Úpadek vládců a vládnoucích stavů natropil v dějinách nejvíce neplechy.

Napadnou-li nižšího člověka pochybnosti, zdali jsou vyšší lidé, tu je nebezpečí velké! Nakonec se objeví, že i u nízkých, nepatrných, duchem chudých lidí jsou ctnosti a že před Bohem jsou lidé stejní; a co je ještě více toho nesmyslu na světě! Vyšší lidé se totiž měřili nakonec podle míry ctností otroků - shledávali se "pyšnými" atd., domnívali se, že všechny jejich vyšší vlastnosti jsou "zavržení hodné".

Když Nero a Caracalla seděl nahoře, vznikl paradox, že "nejnižší člověk má větší cenu než ten tam nahoře". A cestu si proklestil takový obraz Boha, který byl obrazu mocných co nejvíce vzdálen.

Vyšší člověk a člověk stádný. Není-li velkých lidí, pak se z minulých velkých lidí dělají polobozi nebo celí bohové; vypuknutí náboženství dokazuje, že člověk už nemá radosti z člověka ("a z ženy také ne", praví Hamlet). Nebo: snese se mnoho lidí na hromadu jako parlament a přeje se, aby působili tyransky.

"Tyranisování" je skutečnost velkých lidí: menšího ohlupují.

Kam až sahá neschopnost davového agitátora, ujasniti si pojem "vyšší povaha", o tom podává Buckle nejlepší ukázku. Domněnce, proti které tak vášnivě bojuje - že "velcí lidé", jednotlivci, knížata, státníci, geniové, vojevůdci, jsou pákou a příčinou všech velkých hnutí - instinktivně nerozumí v tom smyslu, jako by se jí tvrdilo, že to hlavní a cenné na takovém "vyšším člověku" je právě schopnost uvádět davy do pohybu, zkrátka v jeho účinku. Ale "vyšší povaha" velkého muže je v tom, že je jiný, že je nesdělitelný, že je u něho odstup - ne v kterémkoli účinku, i kdyby otřásl i zeměkoulí.

Revoluce umožnila Napoleona; to je její oprávnění. Za takovou cenu bychom si musili přát anarchistické zřízení celé naší civilisace. Napoleon umožnil nacionalismus; to je jeho omluva.

Cena člověka (nehledě, jak je správné, k morálnosti či nemorálnosti, neboť těmito pojmy se ceny člověka ještě ani nedotkneme) není v jeho užitečnosti, neboť by trvala dále, i kdyby nebylo nikoho, komu by mohl být užitečný. A proč by nemohl právě ten člověk, z něhož by vycházely nejzhoubnější účinky, stát v čele celé čeledi "člověk" - tak vysoko, tak nadřaděný, že všechno závistí k němu zahynulo?

Odhadovat cenu člověka podle toho, čím lidem prospívá, nebo co je stojí, čím škodí, to znamená stejně mnoho a stejně málo, jako odhadovat umělecké dílo podle účinku. Ale tím jsme se ještě vůbec nedotkli ceny člověka ve srovnání s jinými lidmi. "Morální hodnocení", pokud je sociální, měří člověka veskrze jenom podle jeho účinků. Ale člověk s vlastní chutí na jazyku, obklopený a skrytý svou samotou, nesdělitelný, nevypočitatelný, tedy člověk vyššího, rozhodně jiného druhu - jak chcete hodnotit toho, když ho vlastně nemůžete znát a nemůžete srovnávat?

Morální hodnocení mělo za následek největší úsudkovou tupost - hodnota člověka je podceněna, přehlédnuta, skoro popřena. Zbytek naivní theologie: hodnota člověka jenom se zřetelem k lidem. Morální zaujatost představuje ducha hluboko na stupnici hodnot: tím mu chybí instinkt zvláštního práva, pocit svobody tvůrčích povah, "dětí božích" (nebo ďáblových). - Je lhostejno, zdali káže vládnoucí morálku nebo přikládá-li svůj ideál na kritiku vládnoucí morálky: tím patří k stádu - i kdyby byl jeho nejvyšší potřebou, "pastýřem".
Náhrada morálky vůlí k našemu cíli a proto také k jeho prostředkům.
K stupnici hodnot. Co je u typického člověka prostřední? Že rub věcí nepokládá za nutný, že bojuje proti nešvarům, jako bychom se mohli bez nich obejít, že nechce jedno přijmout s druhým - že by typický charakter jedné věci, stavu, doby, osoby, chtěl rád setřít a smazat, uznávaje jenom část jejích vlastností a že by ostatní rád odstranil. Co si přejí průměrní, je to, proti čemu my ostatní bojujeme: ideál, pojatý jako něco, na čem nemá zůstat nic škodlivého, špatného, nebezpečného, pochybného a zničujícího. Náš názor je opačný: že s každým růstem člověka musí růsti i jeho rub, že nejvyšší člověk - je-li takový pojem dovolen - by byl ten, který by protikladný charakter bytí představoval nejsilněji, jako jeho oslava a oprávnění. Obyčejní lidé smějí představovat jenom malý koutek této povahy: brzy hynou, když početnost prvků a napětí protiv vzrůstá; to je podmínka velikosti člověka. Že člověk musí být lepší a horší, to je moje formule pro tuto nevyhnutelnost.
Většina lidí představuje člověka jako kusy a jednotlivosti; teprve když je sečteme, vyjde z toho člověk. Celé doby a celé národy mají v tomto smyslu něco zlomkovitého. Snad to patří k hospodárnosti lidského vývoje, že se člověk vyvíjí takto po kusech. Přesto však musíme přiznat, že tu jde o vznik syntetického člověka;
že nízcí lidé, ohromná většina jich, jsou pouhou předehrou a cvičením, z jejichž souhry vzniká tu a tam celý člověk, člověk jako milník, který ukazuje, jak daleko lidé dosud dospěli. Lidstvo nepokračuje jedním rázem, často se dosažený typus zase ztratí (přes celé napětí tří staletí jsme dosud nedosáhli člověka renesančního a renesanční člověk zůstal zase daleko za člověkem antickým).
Uznáváme převahu řeckého člověka, renesančního člověka - ale chtěli bychom ho mít bez jeho příčin a podmínek.
"Očištění vkusu" může být jenom následek zesílení typu. Naše dnešní společnost představuje jenom vzdělání, ale vzdělanec chybí. Velký syntetický člověk chybí, v němž jsou rozličné síly bez výčitek zapřaženy k jednomu cíli. Co máme, je mnohotvárný člověk, nejzajímavější chaos, jaký dosud existoval, ale ne chaos před stvořením světa, nýbrž po něm. Goethe je nejkrásnějším výrazem tohoto typu (vůbec žádný Olympan!).
Händel, Leibniz, Goethe, Bismarck - ti jsou charakterističtí pro německého silného ducha. Bez skrupulí žijí mezi protiklady, plni oné pružné síly, která se chrání přesvědčení a doktrin, užívajíc jedné proti druhé a sama si vyhrazujíc svobodu.
Tolik jsem pochopil: kdyby vznik velkých a vzácných lidí by se byl učinil závislým na svolení mnoha (kdyby věděli, jaké vlastnosti patří k velikosti a na čí náklad se všechna velikost vyvíjí), nu, pak by nikdy nebyl existoval významný člověk. Pochod věcí se bere svou cestou nezávisle na svolení většiny - a v tom to vězí, že se do světa vetřelo leccos podivuhodného.

STUPNICE LIDSKÝCH HODNOT

1. Neoceňujme člověka podle jednotlivých skutků. Skutky epidermální. Nic není vzácnějšího nežli jednání osobní. Stav, hodnost, národní rasa, okolí, náhoda - všechno se vyjádří jedním

dílem nebo konáním spíše nežli "osoba".
2. Nepředpokládejme, že mnozí lidé jsou "osoby". A pak někteří jsou i více osobami, většina pak vůbec žádnou. Všude, kde převládají průměrné vlastnosti, na nichž záleží, aby typus trval dále, by bylo luxusem a rozmařilostí, být osobou; nemělo by také smyslu požadovati "osobu". To jsou jenom nosiči, nástroje, transmise.
3. "Osoba" je relativně isolované faktum vzhledem k mnohem větší důležitosti plynulosti a průměrnosti, tedy skoro něco proti přírodě. K vzniku osoby patří dočasná isolace, nutnost branné a válečné existence, něco jako zazdění, větší síla závěru. A především mnohem menší impresionabilita, nežli má nízký člověk, jehož lidskost je nakažlivá.
První otázka stupnice hodnot: do jaké míry je kdo samotářem nebo člověkem stádným. (V druhém případě je jeho cena ve vlastnostech, které zajišťují trvání jeho stáda, jeho typu; v jiném případě v tom, co jej odlišuje, isoluje, chrání a umožňuje jeho samotu.)
Důsledek: neoceňujeme osamělý typ podle stádného a stádný podle osamělého.
Pozorováno s výšky, jsou oba nutní; také jejich antagonismus je nutný, a nic není zavrženíhodnějšího, nežli přání, aby se z nich vyvinulo něco třetího. ("Ctnost" jako hermafroditismus.) Toho si musíme přáti tak málo jako sblížení a smíšení pohlaví. Stále rozvíjet typus, propast stále rozšiřovat.
Pojem úpadku v obou případech: když se stádo blíží vlastnostem osamělého typu a ten zas vlastnostem stáda, zkrátka když se přibližují. Tento pojem úpadku je mimo morální hodnocení.
Kde máme hledati silnější povahy. Zánik a úpadek osamělého druhu je mnohem větší a strašnější; má proti sobě instinkty stáda, tradici hodnot; jeho nástroje obrany, ochranné instinkty, nejsou dosti jisté - je zapotřebí mnoho přízně náhod, aby se vydařily. (Nejčastěji se jim daří v nejnižších živlech, vydaných společensky na pospas. Hledáme-li osobu, najdeme ji tam mnohem jistěji nežli ve středních třídách.)
Boj stavů a tříd, jenž směřuje k "rovnoprávnosti"; jakmile ten bude vyřízen, obrátí se boj proti osobnosti. (V jistém smyslu se může osobnost udržeti a rozvinouti nejsnáze v demokratické společnosti; a pak také, kdy nebude už zapotřebí hrubších obranných zbraní a kdy k průměrným podmínkám bude patřit jakýsi návyk pořádku, počestnosti, spravedlnosti a důvěře.)
Nejsilnější musí být nejpevněji spoutáni, hlídáni, ukováni: tak tomu chce instinkt stáda. Pro ně režim přemožení, asketického ústraní nebo "povinnosti" v opotřebovávající práci, při níž člověk nepřichází k sobě.
Snažím se o hospodárné ospravedlnění ctnosti. Úkolem je, učiniti člověka co nejužitečnějším a přiblížit jej, pokud to vůbec lze, neomylnému stroji. K tomu účelu musí být vybaven strojními ctnostmi.(Musí se naučit, pociťovat stavy, v nichž pracuje užitečně jako stroj, za nejcennější, k tomu je zapotřebí, aby mu byly ostatní co nejvíce zhnuseny a učiněny nebezpečnými.)
Prvním kamenem úrazu je zde nuda, jednotvárnost, kterou s sebou přináší všechna strojová činnost. Snášeti ji - a nejenom snášet - vidět nudu obklopenou vyšším kouzlem, to bylo dosud úlohou všeho vyššího školství. Učit se něčemu, co se nás netýká a cítit právě v tom, v této "objektivní" činnosti svou "povinnost", naučit se rozlišovat v tom radost od povinnosti - to je neocenitelná úloha a výkon vyššího školství. Filolog byl proto dosud sám o sobě vychovatelem, neboť jeho činnost sama podává příklad jednotvárnosti až mohutné. Pod jeho praporem se učí mladík "dřít" - to je první podmínka k budoucí řádnosti strojových povinností (jako státní úředník, manžel, kancelářský otrok, čtenář novin a voják). Taková existence potřebuje filosofického ospravedlnění a vysvětlení víc než která jiná. Příjemné pocity musí být nějakou neomylnou instancí hodnoceny jako nižšího řádu; "povinnost sama

o sobě", snad dokonce i patos úcty a bázně k všemu, co je nepříjemné, a tento požadavek mimo všechnu užitečnost, zábavnost, hlásající účelnost, imperativní. Strojová existence jako nejvyšší, nejúctyhodnější existenční forma, která se klaní sama sobě. (Typ: Kant jako fanatik pojmu "máš povinnost".)
Hospodárné hodnocení dosavadních ideálů, t. j. výběr určitých afektů a stavů, vybrané a vypěstované na náklad jiných. Zákonodárce (nebo instinkt společnosti) vybírá množství stavů a afektů, jejichž činností je zaručen pravidelný výkon. (Totiž mechanismus výkonů jako důsledek pravidelných potřeb oněch afektů a stavů.)
Dejme tomu, že tyto stavy a afekty obsahují ingredience trapnosti; pak se musí nalézt prostředek, překonat tuto trapnost představou hodnot, prociťovat nevolnost jakoby cennou, tedy ve vyšším smyslu radostnou. Shrnuto ve formuli: "Jak se stane něco nepříjemného příjemným?" Na příklad když se v síle, moci, sebepřekonání uplatní naše poslušnost, naše zařazení do zákona. Stejně tak i náš pocit celku, cit k bližním, cit pro vlast, naše "zlidštění", náš "altruismus", "heroismus". Že konáme nepříjemné věci rádi - úmysl ideálů.
Zdrobnění člověka musí platit dlouho jako jediný cíl, neboť se teprve musí vytvořit široká základna, aby na ní mohl spočinout silnější druh člověka.
Absurdní a opovrženíhodný duch idealismu je ten, který nechce mít prostřednost prostřední a místo aby cítil triumf na výjimce, rozhořčuje se nad zbabělostí, falší, malostí a ubohostí.
Nechtějme to jinak a neprohlubujme propast ještě více. Vyšší duch má být donucen, aby se odloučil sám, obětmi, které má přinést svému bytí.
Hlavní hledisko: tvořiti distance, ale ne protiklady! Odloučit prostřednost a zmenšit její vliv. To je hlavní prostředek jak udržeti distance.
Jak by se dala všem průměrným jejich průměrnost znechutit! Já činím, jak je vidět, opak. Každý krok od ní vede - tak učím já - do nemorálnosti.
Nenávist proti průměrnosti je nehodna filosofa. Je to skoro otazník na jeho "právu k filosofii". Právě proto, že je výjimkou, má chránit pravidlo a má vší průměrnosti udržovati odvahu k sobě.
Proti čemu bojuji: aby výjimečnost nepotírala pravidlo - místo aby pochopila, že trvání pravidla je předpokladem pro hodnotu výjimky. Na příklad ženy, které místo aby cítily vyznamenání svých abnormálních potřeb učenlivosti, by chtěly vůbec posunout postavení ženy.
Zvětšení síly přes dočasný pokles individua: vytvořit novou úroveň, metodiku sbírání sil k udržení drobných výkonů jako opak k nehospodárnému plýtvání; podmanit na čas ničivou přírodu jako nástroj této budoucí hospodárnosti; udržovat slabé, neboť musí být vykonáno ohromné množství malé práce; udržeti takové smýšlení, při němž je slabým a trpícím ještě umožněna existence; pěstovat solidaritu jako instinkt proti instinktu strachu a poníženosti; bojovat proti náhodě, i proti náhodě "velkého člověka".
Boj proti velkým lidem je z hospodárných důvodů oprávněn. Jsou nebezpeční, náhody, výjimky, bouře, a to dosti silné, aby vše pomalu budované a zakládané učinili problematickým. Výbušnost nechat vybuchnout nejen beze škody, nýbrž co možná takový výbuch předejít - to je základní instinkt veškeré civilisované společnosti.
Kdo přemýšlí o tom, jak může být typus člověk vystupňován k své největší nádheře a moci, ten především pochopí, že se musí postavit mimo morálku. Neboť morálka šla v podstatě za opakem, totiž zabraňovat nebo ničit onen nádherný vývoj. Ve skutečnosti konsumuje takový vývoj ve svých službách tak ohromné množství lidí, že opačné hnutí je až příliš přirozené; slabší, jemnější,

prostřednější existence mají potřebu bojovati proti oné slávě života a síly, a k tomu musí dojít nového hodnocení o sobě, s jehož pomocí odsuzují a co možná ničí život v této nejvyšší plnosti. Morálce je tedy až příliš vlastní obrat proti životu, pokud se snaží přemoci typy života.

Silní budoucnosti. Čeho dosáhla tu nouze, tu náhoda, podmínek k dosažení vyššího typu, to můžeme teď pochopit a vědomě chtít: můžeme tvořit podmínky, za nichž je takové zvýšení možné.

Až dosud měla "výchova" na mysli prospěch společnosti. Nikoliv největší prospěch budoucnosti, nýbrž společnosti právě jsoucí. Chtěly se "nástroje" pro ni. Kdyby bohatství síly bylo větší, dalo by se myslet její odečtení, jehož cílem by nebyl prospěch společnosti, nýbrž prospěch budoucí.

Takový úkol by se měl stanovit tím spíše, čím více by se chápalo, do jaké míry se dnešní společnost mění, abychom jednou už nemuseli existovat jen pro ni, nýbrž jenom jako prostředek v rukou silnější rasy.

Přibývající zmenšení člověka je právě hnací silou, abychom pomýšleli na vypěstování silnější rasy, jež by měla přebytek právě v tom, v čem by zmenšený duch byl stále slabší (vůle, odpovědnost, sebejistota, cílevědomost).

Vyrovnání evropského člověka je velký proces, jemuž se nesmí bránit; spíš by se měl ještě uspíšit. Tím je dána nutnost rozevřít propast, distanci, stupnici hodnot; nikoliv nutnost onen proces zpomalovat.

Tento vyrovnaný druh bude potřebovat ospravedlnění, jakmile ho bude dosaženo: je ve službách vyššího, suverenního druhu, který stojí na něm a odtud se teprve zvedá k svému úkolu. Nikoliv panská rasa, jejíž úkol by se vyčerpával vládnutím, nýbrž rasa s vlastní životní sférou, s nadbytkem síly pro krásu, statečnost, kulturu, uhlazenost až duševní; kladná rasa, která si smí dopřát všechen velký přepych - dosti silná, aby neměla zapotřebí tyranie příkazu ctnosti, dosti bohatá, aby neměla zapotřebí šetrnosti a pedantství, mimo dobro a zlo; pařeniště pro zvláštní a vybrané květiny.

Naši psychologové, jejichž pohled nevědomky zůstává vězet na symptomech úpadku, obracejí stále znova naši nedůvěru proti duchu. Stále vidíme jenom ty zeslabující, zženšťující, zchorobňující účinky ducha. Ale teď přicházejí

noví	cynikové	spojení duševní
barbaři	pokušitelé	převahy se zdravím
	dobyvatelé	a přebytkem síly.

Ukazuji na něco nového: zajisté, pro takovou demokratickou bytost existuje nebezpečí barbarů, ale ti se hledají jenom v hloubi. Je také jiný druh barbarů, ti přicházejí shora: dobývačné a vládychtivé povahy, které hledají látku, z níž by mohli tvořit. Prometheus byl takový barbar.

Hlavní hledisko: úkol vyššího druhu nesmíme spatřovat v tom, aby vedl nižší (jako to činí na př. Comte), nýbrž nižší je základnou, na níž vyšší druh žije svým vlastním úkolům, na níž může teprve státi.

Podmínky, za nichž se silný a vznešený duch udržuje (vzhledem k duševní kázni) jsou právě opačné než ty, na nichž stojí "činné masy", kramáři r la Spencer.

Co mají jenom nejsilnější a nejplodnější povahy k umožnění svých existencí - klid, dobrodružství, nevěru i výstřednosti - to by střední povahy nutně zničilo, kdyby to měly, a to se také stává. Zde je na místě pracovitost, pravidlo, střídmost, pevné "přesvědčení", zkrátka "stádné ctnosti"; při nich se střední člověk zdokonaluje.

K typům panským. "Pastýř" jako opak "pána". (První je prostředkem k udržení stáda, druhý účelem, k vůli němuž tady stádo je.)

Občasné převládání sociálních pocitů hodnot je pochopitelné a užitečné; jde o zřízení jakéhosi základu, na němž bude umožněn

konečně vyšší druh. Měřítko síly: umět žít za převrácených měřítek hodnot a věčně je chtít. Stát a společnost jako základna: světohospodářské hledisko, výchova jako kázeň.
Pohled, který "svobodným duchům" chybí: tatáž disciplina, která silnou povahu ještě zesiluje a činí ji schopnou velkých podniků, láme a drobí prostřední: pochybnost - la largeur de coeur - experiment - nezávislost.
Kladivo. Jací musí být lidé, kteří hodnotí opačně? Lidé, kteří mají všechny vlastnosti moderní duše, ale jsou dosti silní, aby je přeměnili v samé zdraví? Prostředek k jejich úkolu.
Silný člověk, mocný v instinktech silného zdraví, zažívá své činy jako zažívá svůj pokrm; neporušený a přísný instinkt ho vede, že nečiní nic, co je mu odporné, tak jako nejí nic, co mu nechutná.
Kéž bychom mohli předvídat nejpříznivější podmínky, za nichž vznikají bytosti nejvyšších hodnot! Je to tisíceronásobně komplikováno a pravděpodobnost nezdaru je velká, tedy není nadšení pro to umírat. Skepse. - Naproti tomu: Odvahu, rozhled, tvrdost, nezávislost, pocit odpovědnosti můžeme stupňovat, jemnost váhy dále zjemnit a očekávat, že příznivé náhody nám půjdou na pomoc.
Nežli smíme pomyslet na jednání, musí už být vykonána nekonečná práce. Hlavně však je chytré využití daného stavu naší nejlepší činnosti. Skutečné tvoření takových podmínek, jak je tvoří náhoda, předpokládá železné lidi, kteří ještě nežili. Nejdříve prosadit a uskutečnit osobní ideál!
Kdo pochopí povahu člověka, vznik jeho nejvyšší bytosti, má z něho hrůzu a prchá před vší činností: následuj zděděné hodnocení!
Že povaha člověka je zlá, je mou útěchou, je to záruka síly.
Typické tvoření sama sebe. Anebo osm hlavních otázek.

1. Chceme být mnohotvární nebo jednoduší?
2. Chceme být šťastnější či lhostejnější k štěstí i neštěstí?
3. Chceme být spokojenější sami s sebou nebo náročnější a neúprosnější?
4. Chceme být měkčí, poddajnější, lidštější nebo "nelidštější"?
5. Chceme být chytřejší nebo bezohlednější?
6. Chceme dosáhnouti cíle, nebo se všem cílům vyhnout? (Jako to činí na př. filosof, který v každém cíli čichá hranice, koutek, vězení, hloupost.)
7. Chceme býti váženější nebo obávanější?
8. Chceme být tyranem či svůdcem nebo pastýřem či stádným zvířetem?

Typus mých učedníků. Těm lidem, po nichž mi něco je, přeji utrpení, opuštěnost, nemoc, špatné nakládání, znehodnocení, přeji si, aby jim nebylo neznámo hluboké pohrdání sám sebou, muka nedůvěry k sobě, bída přemoženého; nemám s nimi soucitu, neboť jim přeji to jediné, co může dnes dokázat, má-li někdo cenu či ne - aby vydržel.
Štěstí a sebespokojenost lazzarona nebo "blaženost" u "krásných duší" nebo souchotinářská láska ochranovských pietistů nedokazují nic vzhledem k pořadí lidí. Musili bychom v úloze velkých vychovatelů rasu takových "blažených lidí" neúprosně vbičovat do neštěstí. Hned je tu nebezpečí zmenšení, odpočinku: proti spinozovskému nebo epikurejskému štěstí a proti všemu odpočinku v kontemplativních stavech. Je-li však ctnost prostředkem k takovému štěstí, pak se musíme stát také pánem nad ctností.
Dobře vidím, jak to může někdo napravit, kdo zapomněl v pravý čas chodit do dobré školy. Takový člověk se nezná; jde životem, aniž se naučil chodit, chabý sval se prozrazuje při každém kroku.
Někdy je život tak milosrdný, že tu tvrdou školu dohání: dlouholeté hynutí třebas, které vyzývá nejzazší sílu vůle a sebespokojenosti; nebo náhlá nouze, i pro ženu a dítě, která si vynutí činnost, jež dává ochablým šlachám novou energii a vůli k životu dodává nové tuhosti. Čeho bychom si měli nejvíce přát,

je za všech okolností pevná disciplina v pravý čas, to jest ještě v tom stáří, kdy nás činí pyšnými, že se od nás ještě mnoho žádá. Že se to přísně žádá; že se žádá dobro, to nejznamenitější, jako normál; že chvála je řídká, že shovívavost chybí; že se hana stává ostrou, věcnou, beze zřetele na talent a původ. Takové školy je v každém směru zapotřebí; to platí o stránce tělesné i duševní a bylo by osudné zde rozlišovat. Tatáž disciplina činí zdatným vojáka i učence, a podíváme-li se zblízka, není žádného učence, aby neměl v sobě instinkty řádného vojáka. Umět poroučet a zase pyšně poslouchat; státi v řadě a v šiku, ale být v každé době schopen také vésti; dávati přednost nebezpečí před pohodlím; nevážiti na kramářských vážkách, co je dovoleno a co není; býti větším nepřítelem chytráctví, příživnictví, nežli špatnosti. Čemu se učíme v tvrdé škole? Poslouchat a poroučet!

Popírat zásluhu, ale činit to, co je nade všechnu chválu, ba nade všechno pochopení.

Nové formy morálky: přísahy věrnosti ve spojování toho, co chceme činit a čeho nechat, zcela určité odříkání v mnohém. Zkoušky, zdali jsme k tomu zralí.

Chci učinit také askesi opět přirozenou: místo úmyslu záporu úmysl zesílení; gymnastika vůle, strádání a posty všeho druhu, i ve věcech nejduševnějších; kasuistika činu se zřetelem k našemu mínění, jež máme o svých silách; pokus s dobrodružstvími a libovolnými nebezpečími. (Diners chez Magny: samí duševní labužníci s pokaženými žaludky.) Měly by se vynalézt zkoušky také pro sílu dodržeti slovo.

Co je pokaženo zneužíváním:

1. Askese. Teď už je sotva odvahy k tomu, vynésti na světlo její přirozený užitek, její nepostradatelnost ve službách výchovy vůle. Náš absurdní vychovatelský svět, jemuž tane na mysli "užitečný služebník státu" jako regulující schema, se domnívá, že vystačí s "vyučováním", s dresurou mozku. Nemá ani pojmu o tom, že je především zapotřebí něčeho jiného - výchovy silné vůle; ve všem se konají zkoušky, jenom ne v tom hlavním: zdali je možno chtít, zdali je dovoleno slibovat. Mladý muž je hotov, aniž měl jednu otázku, aniž byl vůbec zvědav na tento nejvyšší problém hodnot své povahy.
2. Posty. V každém případě. I jako prostředek, udržeti si jemnou poživačnost dobrých věcí. (Na př. občas nečíst, neposlouchat hudbu, nebýti roztomilý; člověk musí mít i posty pro své ctnosti.)
3. "Klášter". Dočasná isolace s přísným vyloučením na př. dopisů. Jakýsi druh nejhlubšího sebeuvědomění a sebenalezení, který nechce jíti s cesty pokušením, nýbrž "povinnostem": jakési vystoupení z kruhu prostředí; vzdálení se od tyranství popudů a vlivů, jež nás odsuzuje k tomu, abychom vydávali svou sílu jen v reakcích a jež nedovoluje, aby se hromadila k spontánní aktivitě. (Podívejme se jen na naše učence zblízka: myslí pouze reaktivně, t. j. musí nejdříve číst, aby mohli myslit.)
4. Svátky. V svátku je zahrnuto: pýcha, bujnost, rozpustilost; posměch vší vážnosti a bodrosti, božský souhlas sám se sebou z animální hojnosti a dokonalosti - samé to stavy, k nimž člověk nemůže poctivě říci Ano. Svátek je pohanství par excellence.
5. Odvaha před vlastní povahou. Kostymování do "morálnosti". Není zapotřebí morální formule k ospravedlnění afektu u sebe. Měřítko, jak může kdo své povaze říci Ano - jak mnoho či jak málo se musí utíkat k morálce.
6. Smrt. Hloupé fysiologické faktum se musí převrátit do morální nutnosti. Žíti tak, abychom v pravý čas měli svou vůli k smrti.

Cítit se silnějším - či jinak řečeno: radost - předpokládá vždy nějaké srovnávání (ale nezbytně ne s jinými, nýbrž se sebou, prostřed růstu, a aniž bychom věděli, jak srovnáváme).

Umělé posílení: buď povzbuzujícími chemikaliemi, buď rozčilujícími omyly ("klamné představy").

Na př. pocit jistoty u křesťana; cítí se silným, že smí doufat, že smí být trpěliv a připraven; za toto umělé posílení vděčí myšlence, že je chráněn Bohem.
Na př. pocit převahy. Jako kdyby marockému kalifovi ukazovali jenom globy, na nichž zaujímají jeho tři spojená království čtyři pětiny povrchu.
Na př. pocit jedinečnosti: Jako když si Evropan domýšlí, že pochod kultury se odehrává v Evropě, nebo když se zdá sám sobě jakýmsi druhem zkráceného světového procesu; nebo když se křesťan domnívá, že všechen život vůbec se točí kolem "spásy člověka".
Záleží na tom, kde pociťujeme tlak, nesvobodu. Podle toho se vyvíjí po každé jiný pocit býti silnější. Filosofovi je na př. uprostřed nejsmělejší transmontánní gymnastiky abstrakcí jako rybě, která se dostala do své vody; kdežto barvy a tóny jej tlačí; vůbec už nemluvě o tupých žádostech, o tom, co jiní nazývají "ideálem".
Pořádný malý chlapec se zatváří ironicky, zeptáme-li se ho "Chceš se stát ctnostným?" Ale otevře oči, když se ho zeptáme "Chceš se stát silnějším nežli tvoji kamarádi?
Jak se staneme silnějšími? Rozhodovat se pomalu a houževnatě se držet toho, k čemu jsme se rozhodli. Všechno ostatní přijde.
Prudcí a proměnliví: oba druhy slabochů. Nezaměňovat se s nimi; včas cítit distanci!
Opatrnost před dobrosrdečnými! Styk s nimi činí ochablým. Každý styk je dobrý, při kterém se cvičí brnění a zbraně, které máme v instinktech. Celá vynalézavost je v tom, zkoušet svou sílu vůle. Zde je nutno vidět rozdíl, ne ve vědění, bystrosti, vtipu.
Musíme se učit poroučet, včas - tak jako poslouchat. Musíme se učit skromnosti, taktu ve skromnosti: totiž vyznamenávat, ctít, kde jsme skromní; stejně s důvěrou - vyznamenávat, ctít.
Zač pykáme nejhůře? Za svou skromnost; že jsme svým nejvlastnějším potřebám nepopřáli sluchu; že se zaměňujeme; že se hodnotíme nízko, že jsme ztratili jemný sluch pro své instinkty; tento nedostatek úcty k sobě se mstí každým způsobem újmy: na zdraví, přátelství, pocitu blaha, na výše, veselosti, svobodě, pevnosti, odvaze. Tento nedostatek pravého egoismu si později neodpouštíme: bereme jej jako námitku, jako pochybnost na skutečném Já!
Chtěl bych, abychom začali ctít sami sebe. Všechno ostatní z toho vyplývá. Tím ovšem přestáváme pro ostatní, neboť to právě odpouštějí až na posledním místě. "Jak? Člověk, který má úctu sám k sobě?"
To je něco jiného, než slepý pud, milovat sám sebe. Nic není obyčejnější v pohlavní lásce jako v dvojakosti, která se nazývá Já, než pohrdání tím, co milujeme - fatalismus v lásce.
"Chci to nebo to", "chtěl bych, aby to či ono bylo", "vím, že to či ono tak je" - silokřivka: člověk vůle, člověk žádosti, člověk víry.
Prostředky, jimiž se udržuje silnější duch:
1. Přiznati si právo na výjimečné činy, jako pokus sebepřekonání a svobody.
2. Vydávat se do stavu, kde není dovoleno, nebýt barbarem.
3. Vytvořiti si každým druhem askese převahu a jistotu vzhledem k síle své vůle.
4. Nesdělovat se; mlčení; opatrnost před roztomilostí.
5. Učit se poslouchat, a to tím způsobem, aby to byla zkouška udržení sama sebe. Přehnat kasuistiku cti do nejjemnějších odstínů.
6. Nekončit závěrem: "Co je jednomu vhod, je spravedlivé pro druhého", nýbrž obráceně.
7. Podávat odplatu, vracení, jako výsadu, přiznat ji jako vyznamenání.
8. Nemíti ambice po ctnostech ostatních lidí.

Jakými prostředky se má zacházet se surovými národy, a že

"barbarství" prostředků není nic libovolného a nahodilého, to můžeme v praxi nahmatat rukama, až budeme s celou svou evropskou změkčilostí postaveni jednou před nutnost, zůstat na Kongu či kde pánem barbarů.
Bojechtiví a mírumilovní. Jsi člověkem, jenž má v sobě instinkty válečníka? V tom případě by byla ještě druhá otázka: jsi svým instinktem válečník útočný či obranný? Zbytek lidí, vše, co není instinktem bojovné, chce mír, chce svornost, chce "svobodu", chce "stejná práva". To jsou jenom jména a stupně pro jedno a totéž. Jít tam, kde není zapotřebí se bránit - takoví lidé budou nespokojeni sami se sebou, až budou nuceni klást odpor. Chtějí vytvořit stav, kde nebude vůbec války. V nejhorším případě se podrobit, poslouchat, včlenit se - to je stále lepší nežli vésti válku - tak to radí na př. křesťanu jeho instinkt. U rozených bojovníků je něco jako ozbrojení v charakteru, ve volbě stavu, ve vytváření každé vlastnosti. "Zbraň" je v prvním typu, nejlépe vyvinuta, zbroj v druhém.
Neozbrojení, bezbranní: jakých prostředků a ctností potřebují, aby vydrželi, aby sami zvítězili.
Co bude z člověka, který nemá důvodů, aby se bránil a útočil? Co zbude z jeho afektů, když ztratí ty, v nichž měl svou zbraň a zbroj?
Vedlejší poznámka k jedné niaiserie anglaise. "Co nechceš, aby jiní činili tobě, nečiň ty jim." To platí jako moudrost, to platí jako chytrost; to platí jako morální důvod, jako "zlaté zrnko". John Stuart Mill (a který Angličan ne?) tomu věří! Ale tento výrok nevydrží ani nejlehčí nápor. Kalkulovat "nečiň nic, co by nemělo být učiněno tobě", zakazuje jednání k vůli jejich škodlivým následkům. Myšlenka v pozadí je ta, že čin má vždy svou odplatu. Ale což kdyby někdo řekl (maje v rukou "Il principe"): "Právě takové činy musíme konat, aby nás jiní nepředešli, abychom jiným znemožnili činiti je nám"? Jinak: představme si Korsikána, jemuž čest přikazuje krevní mstu. Také on si nepřeje kulku do těla, ale ani vyhlídka na ni, ani pravděpodobnost takové kulky ho nezadrží, aby své cti neučinil zadost. A nejsme právě ve všech slušných činech úmyslně lhostejní k tomu, co nám z toho vyplyne? Vyhnout se činu, jenž by měl pro nás škodlivé následky - to by byl zákaz slušných činů vůbec.
Naproti tomu je ten výrok cenný, poněvadž prozrazuje typus člověka: je to instinkt stáda, který se jím formuluje; jsme stejní, pokládáme se za stejné: jak ty mně, tak já tobě. Zde se skutečně věří v ekvivalenci činů, která ve skutečných poměrech vůbec a jednoduše neexistuje. Každý čin nemůže být splacen; mezi skutečnými individui není stejných činů, tedy také žádné "odplaty". Činím-li něco, je mi nesmírně vzdálena myšlenka, že to může být možno také jinému člověku; patří to mně. Nic se mi nemůže splatit, vždycky by to byl nějaký jiný čin.
Proti Johnu Stuartu Millovi. Je mi nesnesitelná jeho prostota, když praví "Co je jednomu vhod, je spravedlivé i pro druhého", "Co nechceš sám atd., nečiň jiným". Všechen lidský styk chce založiti na vzájemnosti výkonů, takže každý čin se jeví jako splátka za něco, co bylo prokázáno nám. Tento předpoklad je v nejhlubším smyslu neušlechtilý: zde se předpokládá rovnocennost činů u tebe a u mne; zde je osobní cena nějakého činu zkrátka anulována. "Vzájemnost" je velká sprostota; právě že něco, co činím, nesmí a nemůže být učiněno někým jiným, že nesmí být vyrovnání (leda v nejvybranější sféře sobě rovných, inter pares), že v hlubším smyslu člověk nic nevrací, poněvadž je něčím jedinečným a jenom něco jedinečného činí - toto základní přesvědčení obsahuje důvod aristokratického odlučování od davu, poněvadž dav věří na "rovnost" a proto také na vyrovnatelnost a "vzájemnost".
Kocourkovství a zápecnost morálního hodnocení a jeho pojmů "užitečný" a "škodlivý" má svůj dobrý smysl; je to nutná

perspektiva společnosti, která může přehlédnout jenom to bližší a nejbližší vzhledem k následkům.
Stát a politik potřebuje už vyššího, nadmorálního myšlení, poněvadž musí počítati s většími komplexy účinků.
Stejně by bylo možné světové hospodářství, které má tak vzdálené perspektivy, že by se všechny jeho požadavky pro okamžik zdály nespravedlivými a libovolnými.
"Následovat svůj cit?" Že se podvolujeme šlechetnému citu a nasazujeme pod impulsem okamžiku svůj život, to má málo ceny a ani to není charakteristické. V té schopnosti jsou si všichni stejní - a v odhodlanosti předčí zajisté zločinec, bandita a Korsičan honetního člověka.
Vyšší stupeň je: přemoci v sobě i tento nával a nevykonat heroický čin z impulsů, nýbrž chladně, raisonnable, bez bouřlivého překypění lahodných pocitů. Totéž platí o soucitu: musí být teprve rozumem procezen; v jiném případě je tak nebezpečný jako kterýkoli afekt.
Slepá poddajnost vůči afektu, lhostejno zdali ušlechtilému, soucitnému, či nepřátelskému, je příčinou největšího zla.
Velikost charakteru není v tom, že tyto afekty nemáme - naopak, máme je v nejstrašnější míře, ale že je udržíme na uzdě. A to také bez radosti z tohoto zkrocení.
"Nechal svůj život pro věc" - velký afekt. Ale necháváme svůj život pro leccos, afekty šmahem chtějí být uspokojeny. Zdali je to soucit nebo hněv, nebo pomsta - zač nasazujeme život, nemění nic na ceně. Kolik jich obětovalo život pro hezké ženy - a co je horšího, i své zdraví! Má-li kdo temperament, volí si instinktivně nebezpečné věci; na př. dobrodružství spekulace, je-li kdo filosofem, nebo nemorálnosti, je-li ctnostný. Jeden druh lidí nechce riskovat nic, druhý chce riskovat. Pohrdáme my ostatní životem? Naopak, hledáme instinktivně stupňovaný život, život v nebezpečí. - Tím, ještě jednou řečeno, nechceme být ctnostnější nežli ostatní. Pascal na př. nechtěl riskovat nic a zůstal křesťanem, to snad bylo ctnostné. Člověk obětuje vždycky. Kolik výhod obětuje člověk, jak málo je "sobecký"! Všechny jeho afekty a vášně chtějí mít svá práva - a jak je vzdálen afekt chytré prospěšnosti sobectví!
Člověk nechce své "štěstí"; člověk musí být Angličanem, aby mohl věřit, že člověk hledá vždycky svou výhodu. Naše žádosti se chtějí v dlouhé vášni dopustit přehmatů na věcech - jejich nahromaděná síla hledá odpor.
Užitečné jsou afekty všechny; jedny přímo, druhé nepřímo. Vzhledem k prospěšnosti je prostě nemožno stanoviti nějakou stupnici hodnot - tak jako, měřeno hospodářsky: všechny přírodní síly jsou dobré, t. j. užitečné, i když z nich vychází mnohý strašný a neodvolatelný osud. Nanejvýše bychom mohli říci, že nejmocnější afekty jsou nejcennější: pokud není větších pramenů sil.
Blahovolné, nápomocné, dobré smýšlení nepřišlo ke cti k vůli užitku, jenž z něho vychází, nýbrž poněvadž je to stav bohatých duší, které mohou rozdávat a které nesou svou cenu jako pocit plnosti života. Podívejme se na oči dobrodince! To je opak sebezáporu, nenávisti k Já, "pascalismu".
Souhrn: vláda nad vášněmi, nikoliv jejich vyhubení nebo oslabení! Čím větší je vladařská síla vůle, tím více svobody se smí poskytnouti vášním.
"Velký člověk" je velký volností svých žádostí a ještě větší silou, která umí podmaňovat tyto nádherné netvory.
"Dobrý člověk" je na každém stupni civilisace ne nebezpečný a zároveň užitečný: jakýsi střed; výraz v mém vědomí toho, čeho se nemusíme bát a kým přesto nesmíme pohrdat.
Výchova: v podstatě prostředek, ničiti výjimku ve prospěch pravidla. Vzdělání: v podstatě prostředek, říditi vkus proti výjimce ve prospěch prostřednosti.

Teprve až bude kultura vládnouti nadbytkem sil, může býti skleníkem pro luxusní kult výjimky, pokusu, nebezpečí, nuance - každá aristokratická kultura má tuto tendenci.
Samé otázky síly: Jak daleko se prosadit proti udržujícím podmínkám společnosti a jejím předsudkům? Do jaké míry rozpoutat své strašné vlastnosti, jimiž většina hyne? Jak daleko jít pravdě vstříc a její pochybné stránky si uvádět na mysl? Jak daleko jít vstříc utrpení, sebepohrdání, soucitu, nemoci, neřesti; s otazníkem, zdali je ovládneme? (Co nás neničí, činí nás silnějšími.) - Konečně: do jaké míry u sebe přiznat oprávnění pravidlu, sprostotě, malichernosti, dobru, počestnosti, průměrné povaze, aniž bychom se tím zvulgarisovali? Nejsilnější zkouška charakteru: nedat se zničit svůdností dobra. Dobro jako luxus, jako raffinement, jako neřest.

VĚČNÝ NÁVRAT
Moje filosofie přináší vítěznou myšlenku, na níž konec konců každé jiné myšlení ztroskotává. Je to velká myšlenka kázně. Rasy, které jí nesnesou, jsou odsouzeny. Ty, které ji pociťují jako největší dobrodiní, jsou vyvoleny k panování.
Velký boj: k tomu je zapotřebí stále nové zbraně.
Kladivo: vyvolat strašné rozhodnutí, postavit Evropu před důsledek, zdali "chce" její vůle zánik.
Uchránit se prostřednosti. Raději zánik!
Pesimistické myšlení a nauka, extatický nihilismus, může být za určitých okolností právě filosofu nepostradatelný; jako mocný tlak a kladivo, jímž rozbíjí upadající a odumírající rasy a odklízí je s cesty, aby vybudoval cestu novému řádu života nebo vnukl tomu, co je pokleslé a chce zemřít, touhu po konci.
Chci učiti myšlence, jež dává mnohým právo se škrtnout, myšlence kázně.
Věčný návrat. Proroctví.

1. Znázornění nauky a jejích teoretických předpokladů a následků.
2. Důkaz nauky.
3. Domnělé následky toho, že se v ní věří: a) prostředky, jak ji svést, b) prostředky, jak ji odstranit.
4. Její místo v dějinách jakožto střed.

Doba největšího nebezpečí. Založení oligarchie nad národy a jejich zájmy: výchova k všelidské politice. Opak jesuitství.
Největší (Němci vymyšlená) filosofická hlediska:
1. Hledisko vzniku, vývoje.
2. Hledisko ceny života (je však nutno nejdříve překonat žalostnou formu německého pesimismu!).

Obě jsem shrnul rozhodujícím způsobem.
Všechno vzniká a stále se vrací - únik není možný! Dejme tomu, že bychom mohli posoudit hodnotu - co z toho plyne? Myšlenka návratu jako výběrový princip ve službách síly (a barbarství!).
Zralost lidstva pro tuto myšlenku.
1. Myšlenka věčného návratu: její předpoklady, které musí být pravdivé, je-li ona pravdivá. Co z toho plyne.
2. Nejtěžší myšlenka: její domnělý účinek, nezabrání-li se tomu, t. j. nebudou-li všechny hodnoty přehodnoceny.
3. Prostředky, jak ji snést: přehodnocení všech hodnot. Ne už radost z jistoty, nýbrž z nejistoty; ne už "příčina a účinek", nýbrž stálé tvoření; ne už vůle k zachování, nýbrž k moci; ne už pokorný obrat "všechno je jenom subjektivní", nýbrž "to je také naše dílo! - buďme na ně pyšní!"

Abychom snesli myšlenku návratu, je zapotřebí osvobodit se od morálky, nové prostředky proti faktu bolesti (chápat bolest jako nástroj, jako matku radosti; není součtového vědomí nevolnosti); - požitek všeho druhu nejistoty, experimentu, jako protiváha onoho extrémního fatalismu; - odstranění pojmu nutnosti, odstranění "vůle", odstranění "poznání sama o sobě".

Největší zvýšení vědomí síly u člověka, u toho, kdo vytvoří nadčlověka.
Oba extrémní způsoby myšlení - mechanistický a platonský - se shodují ve věčném návratu: oba jako ideály.
Kdyby měl svět cíl, muselo by ho být dosaženo. Kdyby pro svět existoval neúmyslný konečný stav, muselo by ho být rovněž dosaženo. Kdyby byl vůbec schopen nějakého setrvání a ustrnutí, nějakého "bytí", kdyby ve všem svém vznikání měl jenom pro jeden okamžik tuto schopnost "bytí", pak by zase byl konec všeho vzniku, tedy i všeho myšlení, i ducha. Skutečnost "ducha" jakožto vznikání dokazuje, že svět nemá vůbec cíle, konečného stavu a že není schopen bytí. Avšak starý zvyk myslet při všem dění na cíle a u světa na řídícího tvůrčího Boha, je tak mocný, že myslitel má práci, aby si bezcílnost světa nepředstavoval znova jako účel. Na tento nápad - že totiž svět se úmyslně vyhýbá cíli a že umí uměle zabránit dokonce vpádu do koloběhu - musí přijít všichni ti, kteří by světu rádi nadekretovali schopnost věčné novosti, t. j. konečné, určité, stále stejné síle, jako je právě svět, zázračnou schopnost nekonečného novotvoření jeho forem a stavů.
Svět, když už ne Bůh, má přece býti schopen božské tvůrčí síly, nekonečné proměnlivosti; má se přec nevědomky bránit, aby neupadl do nějaké své bývalé formy; nemá mít jenom úmysl, nýbrž i prostředky, uchránit se sám každého opatrování; má tedy každým okamžikem kontrolovati každý svůj pohyb k zamezení cílů, konečných stavů, opakování, a co všechno může být následkem takového neodpustitelně potrhlého myšlení a přání. To je stále ještě starý náboženský způsob myšlení a přání, jakási touha, když se věří, že v něčem je svět přece rovný tomu starému, milovanému, nekonečnému, neomezeně tvůrčímu Bohu, že v něčem pořád "ještě starý Bůh žije"; ona touha Spinozova, která je vyjádřena slovem "deus sive natura" (on cítil dokonce "natura sive deus"). Která pak však je to věta a víra, jíž se formuluje rozhodný obrat, nyní dosažená převaha vědeckého ducha nad náboženským, bohotvorným duchem? Nezní to: svět, jako síla, nesmí být myšlen neomezeně, neboť tak nemůže být myšlen - zakazujeme si pojem nekonečné síly, poněvadž je s pojmem "síla" neslučitelný. Tedy - světu chybí také schopnost věčné novosti.
Věta o trvání energie vyžaduje věčného návratu.
Že se nikdy nedosáhne stavu rovnováhy, to dokazuje, že není možná. Ale v neurčitém prostoru by se jí muselo dosáhnout. Také v prostoru kulovitém. Tvar prostoru musí být příčinou věčného pohybu a nakonec vší "nedokonalosti".
"Síla" a "klid", "stálost" se vylučují. Míra síly (jako velikosti) je pevná, její podstata je však plynulá.
"Bezčasovost" odmítáme. V určitém okamžiku síly je dána absolutní podmíněnost nového rozdělení všech jejích sil: nemůže stát klidně. "Změna" náleží k podstatě, tedy také časovost; tím je však ještě jednou pojmově stanovena nutnost změny.
Onen císař si ustavičně uvědomoval pomíjivost všech věcí, aby je nebral příliš vážně a aby mezi nimi zůstával klidný. Mně se zdá obráceně všechno příliš cenné, aby to smělo být tak pomíjivé. Pátrám po věčnosti všeho; mohli bychom nejcennější masti a vína lít do moře? Mou útěchou je, že vše, co bylo, je věčné; moře to opět připlaví.
Nová koncepce světa. Svět trvá; je nic, co vzniká, a nic, co zaniká. Nebo spíše: vzniká, zaniká, ale nikdy nezačal vznikat a nikdy nepřestal zanikat, udržuje se v obojím. Žije sám za sebe: jeho exkrementy jsou jeho potravou.
Ani okamžik se nestarejme o hypothesu stvořeného světa. Pojem "tvořiti" je dnes dokonale nedefinovatelný, nesplnitelný; jenom pouhé slovo, zbytek z dob pověry, jedním slovem se nevykládá nic.
Poslední pokus, vytvořit koncepci světa, který začíná, byl učiněn pomocí logických procedur - většinou, jak se snadno uhodne, z theologického úmyslu v pozadí.

V nedávné době chtěli v pojmu "časová nekonečnost světa dozadu" (regressus in infinitum) najíti rozpor: našli jej, ovšem za cenu, že zaměnili ocas s hlavou. Nic mi nemůže zabránit, abych od tohoto okamžiku počítaje nazpět říkal "nepřijdu při tom nikdy na konec", tak jako mohu od stejného okamžiku počítati dopředu, do nekonečna. Teprve kdybych chtěl udělat chybu - budu se chránit, abych ji neudělal - postaviti korektní pojem regressu in infinitum na roveň s nesplnitelným pojmem věčného progressu až do nyní, teprve až stanovím směr (kupředu nebo dozadu) jako logicky indiferentní, pak bych uchopil hlavu - tento okamžik - místo ocasu.

U starších myslitelů jsem narazil na tuto myšlenku a po každé byla určována nějakou jinou v pozadí. (Většinou theologickou, ve prospěch creator spiritus.) Kdyby mohl vůbec svět uztrnout, uschnout, odumřít, státi se ničím, nebo kdyby mohl dosáhnouti rovnováhy, nebo kdyby měl vůbec nějaký cíl, jenž by v sobě zahrnoval trvání, nezměnitelnost, stav jednou provždy (zkrátka, řečeno metafysicky: kdyby vznikání mohlo ústit v bytí nebo v nic), pak by muselo být tohoto stavu dosaženo. Ale dosažen není, z toho plyne... To je naše jediná jistota, kterou držíme v rukou, aby nám sloužila za korektiv proti množství světových hypothes. Nemůže-li na př. mechanismus uniknout důsledkům konečného stavu, který mu stanovil William Thomson, pak je tím mechanismus vyvrácen.

Smí-li být svět myšlen jako určitá velikost síly a jako určitý počet center síly - a každá jiná představa zůstává neurčitou a proto nepotřebnou - pak z toho plyne, že musí prodělat vypočitatelný počet kombinací ve velké hře v kostky svého bytí. V nekonečném čase by se mohlo jednou docílit každé možné kombinace; ještě více: mohlo by se jí dosáhnout nekonečněkráte. A poněvadž mezi každou kombinací a jejím nejbližším návratem by musely proběhnout všechny možné ostatní kombinace a poněvadž každá z těchto kombinací podmiňuje celý sled kombinací v téže řadě, byl by tím dokázán koloběh absolutně identických řad: svět jako koloběh, jenž se už často opakoval a jenž ve své hře pokračuje in infinitum. Tato koncepce není jen tak mechanická: neboť kdyby jí byla, nepodmiňovala by nekonečný návrat identických případů, nýbrž konečný stav. Poněvadž ho svět nedosáhl, musí nám mechanismus platit za nedokonalou a jen prozatímní hypothesu.

A víte také, co je pro mne "svět"? Mám vám jej ukázat ve svém zrcadle? Tento svět: ohromnost síly, bez začátku, bez konce, pevná, železná velikost síly, která se ani nezvětšuje, ani nezmenšuje, která se nespotřebovává, nýbrž jenom mění, jako celek nezměnitelně velké hospodářství bez výdajů a ztrát, ale také bez přírůstku, bez příjmů, ohraničená "ničím", nic uplývajícího, nic promarněného, nic nekonečně rozsáhlého, nýbrž ně-co jako určitá síla vloženého do prostoru, ne do prostoru, který by byl někde "prázdný", nýbrž jako síla všude, jako hra sil a vln zároveň jedno i mnohé, zároveň zde se kupící a tam se zmenšující, moře sil, které bouří a proudí v sobě, ve věčné změně, stále spěchající zpět, s ohromnými lety návratu, s přílivem a odlivem svých tvarů, z jednoduchých do nejrozmanitějších, z největšího klidu, ztrnulosti, chladu, do největšího varu, divo-kosti, protichůdnosti, a pak znova z hojnosti k jednoduchosti, z hry rozporů zpět až k radosti z jednoty, souhlasíc s sebou v této rovnosti svých drah a let, žehnajíc se jakožto to, co se stále musí vracet, jako vznikání, jež nezná nasycenosti, omrzelosti, únavy - to je můj dionyský svět věčného tvoření sama sebe, věčného ničení sama sebe, tento tajemný svět dvojakých žádostí, to je mé "mimo dobro a zlo", bez cíle, leč že by ležel ve štěstí kruhu, bez vůle, leč že by kruh měl k sobě sám dobrou vůli - chcete jméno pro tento svět? Rozluštění všech jeho hádanek? Světlo i pro vás, vy nejskrytější, nejsilnější,

nejneohroženější, nejpůlnočnější? T e n t o s v ě t j e v ů l í k m o c i - a pak už nic. A také vy sami jste jenom vůlí k moci a pak už nic

OBSAH

Úvod 7
I. Vznešený člověk 9
Co je vznešené 12
Dvě cesty 17
Páni světa 18
Velký člověk 24
Nebezpečí v skromnosti 29
Nejvyšší člověk jako zákonodárce budoucnosti 31
II. Dionysos 42
Mých pět "nikoli" 53
O pořadí hodnot 70
Silní a slabí 73
Stupnice lidských hodnot 90
Věčný návrat 116

Friedrich Nietzsche
DUŠEVNÍ ARISTOKRATISMUS
Z německého originálu přeložil
a komentářem opatřil dr. Vítězslav Tichý.
Typograficky upravila
a obálku navrhla Eva Dohnalová.
Vydalo nakladatelství VOTOBIA,
Olomouc 1993.
ISBN 80-85619-87-3